

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

ANA MESTNIK

Rastlinstvo v povesti Ivana Tavčarja *Cvetje v jeseni*

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

ANA MESTNIK

Rastlinstvo v povesti Ivana Tavčarja *Cvetje v jeseni*

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Blaž Repe
Mentorica: izr. prof. dr. Urška Perenič

Dvopredmetni univerzitetni študijski
program prve stopnje Geografija;
Dvopredmetni univerzitetni študijski
program prve stopnje Slovenistika

Ljubljana, 2017

Zahvala

Zahvaljujem se mentorjema, izr. prof. dr. Urški Perenič in doc. dr. Blažu Repetu, za pomoč in nasvete pri izdelavi diplomskega dela.

IZVLEČEK

Diplomsko delo prek analize motivov rastlinstva v Tavčarjevi povesti *Cvetje v jeseni* interdisciplinarno povezuje dve znanstveni disciplini, geografijo in literarno vedo. V literarnovednem delu smo metodološko izhajali iz preštevne analize besedila s pomočjo odprtokodnega spletnega orodja *Voyant Tools*. Zanimali so nas pogostnost pojavljanja motivov rastlinstva v delu, njihova razporeditev v literarnem besedilu in povezave med njimi; tudi njihova simbolna in metaforična vrednost. V geografskem delu naloge smo na podlagi literarnega dogajalnega prostora, v katerega je Tavčar umestil povest, določili območje preučevanja in predstavili njegove naravnogeografske, zlasti fitogeografske značilnosti. S pomočjo vegetacijske karte, terenskega dela in rastiščnih pogojev smo ugotavljali obstoj rastlinskih vrst v osrednjem delu Škofjeloškega hribovja, in sicer z namenom odgovoriti na vprašanje, ali motivi rastlinstva iz Tavčarjeve povesti *Cvetje v jeseni* sovpadajo s fitogeografskimi značilnostmi osrednjega dela Škofjeloškega hribovja.

Ključne besede: *Cvetje v jeseni*, Ivan Tavčar, motivika, rastlinstvo, empirične metode, računalniško podprta kvantitativna analiza, *Voyant Tools*, Škofjeloško hribovje, fitogeografija, gozdne združbe

ABSTRACT

This thesis interdisciplinary connects two scientific disciplines, geography and literary science, through analysis of vegetation in Tavčar's work *Autumn Blossoms*. In the literary cognizant work, we methodically stemmed from analysis that is based on counting, with the help of an online tool called *Voyant Tools*. The main interest of this thesis was the repetition of the vegetation motifs, their arrangement throughout the literary work and the connections between them; their symbolic and metaphoric value as well. The geographic part of the thesis determines the field of study, based on the literary place created by Tavčar and also presents its natural-geographical – specifically phytogeographical – features. Based on the vegetation map, field work and growing conditions, the existence of the plant species in the central part of the highlands of Škofja Loka was examined. The purpose was to determine whether all motifs of the vegetation from Tavčar's work *Autumn Blossoms* coincide with the phytogeographical characteristics of the central part of the highlands of Škofja Loka.

Key-words: *Autumn Blossoms*, Ivan Tavčar, motifs, vegetation, empirical methods, computer-based quantitative analysis, *Voyant Tools*, highlands of Škofja Loka, phytogeography, forest communities

KAZALO

1	UVOD.....	3
1.1	NAMEN, CILJI, HIPOTEZE	3
1.2	METODOLOGIJA.....	4
2	MOTIVIKA RASTLINSTVA V POVESTI CVETJE V JESENI.....	5
2.1	MOTIVIKA RASTLINSTVA IN DELOVNA FOLKLORNA MOTIVIKA.....	6
2.2	MOTIVIKA RASTLINSTVA IN OBLIKOVANJE PODOBE POKRAJINE	8
2.3	PREŠTEVNA ANALIZA BESEDILA.....	10
2.4	TROPIKA IN SIMBOLIKA RASTLINSTVA.....	18
3	POSKUS TIPOLOGIJE RASTLINSTVA NA NAČIN BINARNIH OPOZICIJ	21
4	ŠKOFJELOŠKO HRIBOVJE KOT DOGAJALNI PROSTOR.....	23
5	PROSTORSKA UMEMTITEV RASTLINSTVA	27
6	NARAVNOGEOGRAFSKI ORIS ŠKOFJELOŠKEGA HRIBOVJA	28
6.1	LEGA IN RELIEF.....	28
6.2	PODNEBJE	28
6.3	GEOLOŠKA ZGRADBA IN PRSTI	29
6.4	VODE.....	30
7	FITOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI ŠKOFJELOŠKEGA HRIBOVJA	30
7.1	GOZDNE ZDRUŽBE PREUČEVANEGA OBMOČJA	32
7.1.1	Združba bukve in rebrenjače	33
7.1.2	Združba bukve in pravega kostanja	34
7.2	PREGLED IZBRANIH RASTLINSKIH VRST PREUČEVANEGA OBMOČJA	34
7.2.1	Siva jelša (<i>Alnus incana</i>).....	34
7.2.2	Bela jelka (<i>Abies alba</i>)	35
7.2.3	Navadni oreh (<i>Juglans regia</i>).....	35
7.2.4	Evropski macesen (<i>Larix decidua</i>).....	36
7.2.5	Divja češnja (<i>Prunus avium</i>)	36
7.2.6	Navadna bukev (<i>Fagus sylvatica</i>)	37
7.2.7	Navadna smreka (<i>Picea abies</i>).....	38
7.2.8	Navadna leska (<i>Corylus avellana</i>).....	38
7.2.9	Dlakavi sleč (<i>Rhododendron hirsutum</i>).....	39
7.2.10	Spomladanska resa (<i>Erica carnea</i>).....	40
7.2.11	Rhellikanova črna murka (<i>Nigritella rhellicani</i>).....	40
7.2.12	Planika (<i>Leontopodium alpinum</i>)	41

7.2.13	Močvirska samoperka (<i>Parnassia palustris</i>).....	41
8	SKLEP.....	42
9	SUMMARY	44
10	VIRI IN LITERATURA	46

1 UVOD

Pokrajina je bila navdih mnogim literarnim ustvarjalcem. S Poljansko dolino in Škofjeloškim hribovjem je močno povezan pisatelj Ivan Tavčar. V rojstno loško okolje je umestil nekaj literarnih del, *Visoško kroniko*, *V Zali*, *Grajskega pisarja*, *Vita vitae meae*, med njimi tudi povest *Cvetje v jeseni*. Da je Tavčarja navdihovala pokrajina s svojimi naravnogeografskimi značilnostmi, se strinja France Planina. V delu *Poljanska in Selška dolina* opiše dogajalni prostor povesti, podobno kot Tavčar, pri čemer opozori prav na motive rastlinstva.

Gruča poslopji je prislonjena na prisojni pomol pod Koprivnikom v višini okrog 960 m, obdajajo jo raznobarvne proge njiv in senožeti, okrašene s šopi macesnov in češnjevih dreves, v ozadju se dviga mogočni čok Blegoša, ki se dostojanstveno odeva v temno zelenje gozdov. Ni čudno, da si je Tavčar v »*Cvetju v jeseni*«*»* tod zamislil svoje Jelovo brdo, kraj prisrčnih doživetij in idilične ljubezni. (Planina 1962: 60)

Diplomsko delo združuje dve znanstveni disciplini, literarno vedo in geografijo. Stičišče obeh ved predstavlja raziskovanje motivike rastlinstva. Z vidika literarne vede nas zanima pogostnost pojavljanja tovrstnih motivov v delu, njihova povezava z žanrsko oznako povesti, razporeditev motivike rastlinstva v besedilu glede na vsebino in sporočilo povesti ter simbolna in metaforična vrednost uporabljenih motivov. Na podlagi kvantitativne (preštevne) analize smo skušali tudi podati izvirno tipologijo rastlinskih motivov. Tavčar je rastlinstvo v povesti uporabil v povezavi s folklornimi motivi, ljubezenskimi prizori, opisi pokrajine in domoljubnimi pasusi. Vključitev rastlinstva v tako različne segmente pripovedi poveča njegovo pomembnost in ga naredi zanimivega za preučevanje. Predpogoj geografskega preučevanja rastlinstva pa je bila umestitev dogajanja povesti v prostor, ki referira na dejanski prostor. Na podlagi tega smo omejili in določili območje za terensko delo, ki tako obsega osrednji del Škofjeloškega hribovja med Selško in Poljansko dolino, ter podali njegove naravnogeografske značilnosti.

1.1 NAMEN, CILJI, HIPOTEZE

Ključno vprašanje, ki smo si ga zastavili, je, ali motivi rastlinstva, kakor jih je uporabil Tavčar, dejansko sovpadajo s fitogeografskimi značilnostmi osrednjega dela Škofjeloškega hribovja. V literarnovednem delu smo izhajali iz preštevne analize besedila, ki je bila narejena z odprtokodnim orodjem *Voyant Tools*, in sicer po posameznih poglavjih. V posebnem poglavju diplomske naloge je predstavljen dogajalni prostor povesti, ki povezuje literarnovedni in geografski del raziskovanja. Identifikacija dogajalnega prostora in umestitev rastlinstva v prostor sta služila kot podlaga geografskemu delu naloge, ki poleg orisa fizičnogeografskih značilnosti Škofjeloškega hribovja obsega tudi terensko delo. Na terenskem delu smo določili rastlinske vrste, ki uspevajo na obravnavanem območju, in gozdne združbe.

Glavni cilji naloge so:

- Ovrednotiti rezultate prištevne analize motivike rastlinstva v Tavčarjevi povesti *Cvetje v jeseni*.
- Prostorsko opredeliti povest *Cvetje v jeseni*.
- Predstaviti naravnogeografske značilnosti obravnavanega območja s poudarkom na fitogeografskih.
- Primerjati rastlinstvo v povesti, kjer ima funkcijo literarnega motiva, z rastlinstvom preučevanega območja.

Predvidevamo, da je Tavčar v povesti največ motivov rastlinstva uporabil zato, da bi dogajanje umestil v prostor in z namenom literarno izrisati pokrajino Loškega pogorja. Predvidevamo tudi, da je rastlinstvo iz povesti v večini podobno današnjim fitogeografskim značilnostim in da na preučevanem območju prevladujejo bukove gozdne združbe.

1.2 METODOLOGIJA

Računalniška orodja za besedilno analizo med drugim omogočajo, da pogledamo, kako je s pogostnostjo pojavljanja izrazov za rastlinstvo. Orodja za besedilno analizo, ki bi bilo narejeno za slovenščino, še ni, zato je bila analiza narejena z *Voyant Tools*.¹ Orodje omogoča štetje besed, na podlagi česar je mogoče izrisati besedne oblake in ugotavljati trend pojavljanja določene besede (Perenič in Hladnik 2015: 4). V diplomskem delu so ovrednoteni rezultati preštevanja izrazov, ki poimenujejo rastlinstvo. Namen preštevanja je bilo prikazati razmerje med izrazi za rastlinstvo in drugimi (polnopomenskimi) besedami v povesti. Spoznanje, da so izrazi za rastlinstvo različno zastopani po poglavjih, je dalo slutiti na njihovo različno vlogo za vsebino in sporočilo povesti.

Računalniška tehnologija ne prinaša olajšav le na področju literature, ampak tudi v geografiji. Za kartografske prikaze smo uporabili programa *Inkscape* in *ArcGIS 10.4.1*. Geološko karto smo oblikovali s programskim orodjem *Inkscape*, uporabili smo geološko karto, list Kranj, v merilu 1 : 100.000. Karto gozdnih združb preučevanega območja smo naredili s programskim orodjem *ArcGIS 10.4.1* s souporabo dveh slojev, vegetacijske karte gozdnih združb Slovenije v merilu 1: 400.000 in Geopedie, interaktivnega spletnega atlasa Slovenije. Vsi do sedaj navedeni postopki vključno z naborom in pregledom virov in literature, zbiranjem kartografskega gradiva in izdelavo grafikonov ter kart, sodijo h kabinetnim metodam dela. Diplomsko delo poleg kabinetnih metod obsega še terensko delo, ki je potekalo v mesecu juliju. Temeljilo je na prepoznavanju in določevanju rastlinskih vrst.

¹ Spletna povezava do *Voyant Tools*: <https://voyant-tools.org/>

2 MOTIVIKA RASTLINSTVA V POVESTI CVETJE V JESENI

Cvetje v jeseni je pripoved o Janezu, meščanu zrelih let, ki je naveličan mestnega življenja. Odloči se oditi v rodno Škofjeloško hribovje, kjer se zaljubi v mlado kmečko dekle Meto, ki pa mu tik pred poroko umre. Tavčarjeva povest je bila objavljena v šestih nadaljevanjih od maja do oktobra leta 1917 v *Ljubljanskem zvonu*, torej letos mineva ravno 100 let. Literarno delo pripada dvema žanrskima tipoma kmečke povesti: idilični kmečki povesti zaradi poudarjenih folklornih motivov in patriotski povesti zaradi izražene domovinske zavesti (Hladnik 2008: 70–71).

Motivika rastlinstva je v povesti prisotna 175-krat. Najprej smo ločili rastlinstvo s prenesenim in simbolnim pomenom (27-krat) od naravno bivajočega rastlinstva, ki smo ga glede na kontekst pojavljanja povezali z žanrskimi oznakami povesti. Rastlinstvo se v povesti pojavlja tako v povezavi z domoljubnimi pasusi kakor v povezavi s folklornimi motivi. Rastlinstvo se v povezavi z drugo vrsto motivov pojavi večkrat, in sicer 26-krat, medtem ko na njegovo povezavo z domoljubnim pasusom naletimo le enkrat.

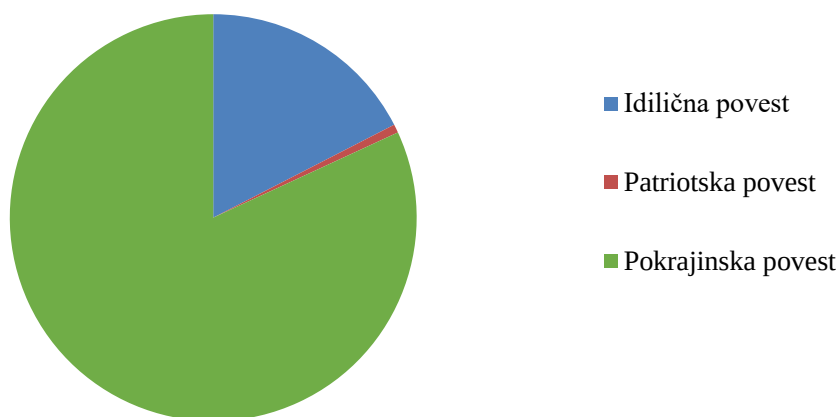
Eno je glavo: Naša zemlja se nam ne sme vzeti in narod slovenski mora stati kot večno drevo, kateremu korenine nikdar ne usahnejo! (Tavčar 1956: 96)

Kosa pa mi v prvih trenutkih ni hotela prav peti in ne dajati pokorščine; brisal sem jo s travo in z oslo sem zvonil po nji. (Tavčar 1956: 31)

Za povest se nam ponuja tudi žanrska oznaka pokrajinska povest, čeprav je Hladnik pri žanrski določitvi *Cvetja v jeseni* posebej ne izpostavi. Za pokrajinsko literaturo je značilno, da poudarja in izpostavlja pokrajino, v katero je umeščeno dogajanje (Hladnik 1990: 45). Rastlinstvo se v povezavi s pokrajino pojavi največkrat, in sicer 122-krat, kar pa je štirikrat več kot v povezavi s folklornimi motivi (26-krat).² Iz teh razlogov bi se nemara zdela žanrska oznaka pokrajinska povest še ustrežnejša.

Ko je prišla rahla pomlad, staknili smo vsako ribo v vodi, in v gozdu ga skoraj ni bilo gnezda, da ga ne zasačilo naše oko, bodisi na zemlji pod grivo, bodisi visoko na veji ob deblu. (Tavčar 1956: 14)

Slika 1: Motivika rastlinstva v povezavi z žanrsko oznako.

² Vsi primeri pojavljanja rastlinstva v povezavi z žanrsko oznako so zbrani in navedeni v prilogi.

Ko opazujemo vidik rastlinstva, se zdi torej glede na število motivov rastlinstva, ki pomagajo izrisati predstavo dogajalnega prostora, pokrajinska povest boljša žanrska oznaka kot patriotska ali kot idilična povest. Katera žanrska oznaka bi bila najprimernejša, smo skušali odgovoriti v nadaljevanju z analizo povezav med motivi rastlinstva in folklornimi delovnimi motivi ter motivi rastlinstva, ki oblikujejo podobo pokrajine.

2.1 MOTIVIKA RASTLINSTVA IN DELOVNA FOLKLORNA MOTIVIKA

Folklorni motivi so najpogostejši, skoraj obvezni element kmečke povesti. Kot prepoznavna značilnost žanra skrbijo za posebno atmosfero v povesti, ne vplivajo pa na razvoj dogodkov. Ivan Tavčar je s svojimi deli, kjer so delovni folklorni motivi opisani kot praznik, pokazal intenzivno zanimanje za folkloro (Hladnik 1990: 73–74). Pripovedovalec bralcu nostalgичno opisuje kmečka opravila. Čeprav ves čas deklarira svojo navezanost na kmečki svet, ga popisuje z meščanske distance. T. i. meščanska perspektiva je posledica posebnega pripovednega položaja, ki si ga je izbral Tavčar, salonskega kramljanja, v okviru katerega prisluhnemo zgodbi (Hladnik 2008: 71).

Rastlinstvo se v povezavi z delovnimi folklornimi motivi v *Cvetju v jeseni* pojavi 26-krat, v 1., 2., 4., 7. in 9. poglavju, in sicer ob glagolih: kositi, grabiti, žeti, voziti, sekati, klesti, spravljati in trgati.

Delovna folklorna motivika iz 1. in 2. poglavja se pojavi v obeh poglavjih po enkrat, obakrat v povezavi s 'travo'. Izraza se ne navezujeta na opravila, ki so opisana v času pripovedovalčevega bivanja v Škofjeloškem hribovju, ampak sta vpeta v dogajanje pred prihodom. S prvim pripovedovalec nakaže, kdaj se je, bližajoč se osemindesetemu letu, odločil oditi v rodno pogorje, in sicer v času, »ko se je po travnikih otava kosila.« (Tavčar 1956: 9) Druga pojavitev pa je povezana s smrtjo Lucine in Šimnove hčere, ki jo je Luca položila v košek, s katerim se vozi travo.

Izraz 'trava', se v 4. poglavju v povezavi z motivom košnje pojavi 4-krat. Motiv košnje se v povesti navezuje na košnjo na Mlinšah. Tavčar je to kmečko opravilo popestril s tekmovanjem. Na dvoboju s koso sta se pomerila Danijel in Janez. Kljub temu da je bil Janez meščan, je bil dela s koso vaje iz otroštva. Na dvoboju je prvi pokosil svoj del travnika in tako premagal izzivalca Danijela. Danijel je po porazu jezen zalučal koso v travo, saj velja poraz domačega hlapca v košnji za veliko sramoto.

Pred hlevom sva si z Boštjanom, oba goloroka, opasala oselnike ter si snela kose z zida ... Danes smo hoteli kositi otavo na Mlinšah. (Tavčar 1956: 30)

Kmalu sem bil v stari vaji; v mogočnih plasteh mi je padala trava in duh sveže zemlje je puhtel od nje. Prvi sem prekosil svojo rajdo. Danijel pa je vrel z jezo koso v travo, da je ta odskočila. (Tavčar 1956: 31)

Medtem ko je bil motiv košnje eden ključnih v 4. poglavju, saj spada dvoboj s koso med osrednje dogodke v poglavju, delovni folklorni motivi v 7. poglavju le spremljajo dogajanje v povesti. Glavno dogajanje je namreč pot Janeza in Mete na Blegoš. V 7. poglavju najdemo štiri

folklorne motive, s katerimi se srečamo na začetku in koncu poglavja. Ker je bil oktober, (Tavčar v povesti uporabi zastarelo poimenovanje meseca kozoprsk), so se na podeželju pripravljali na zimo. S kratko široko koso so klestili resje in drugo grmovje po gozdu za steljo v hlevu. Priprava stelje velja za neprijetno delo, grabljenje listja pa za lažje, zato delo opravljajo tako moški kot ženske.

Zopet smo morali koso v roke vzeti, tisto kratko, široko koso, s katero se klesti resje in druga goščav po gozdu. (Tavčar 1956: 57)

Grabljenje hitro teče, godbo pa ti delata lešnikarica in carovec, sedeča v bližini na smreki. (Tavčar 1956: 57)

Med nevarnejša kmečka opravila sodi sečnja dreves, ki se poleg klestenja in grabljenja pojavi na začetku 7. poglavja. Z motivom sečnje se povezujejo naslednji motivi rastlinstva: 'bukev' (3-krat), 'drevo', 'deblo' in 'veje'.

Da se bo pozimi kurilo, smo podrli v bregu pod Kalom deset starih bukev. K sekanju me niso pustili, ker pade drevo nerodno, če ni prav sekano; ako se pa nerodno postaviš, te lahko veje padajočega debela, če drugega ne, prav nerodno opraskajo. (Tavčar 1956: 57)

Na koncu 7. poglavja Tavčar omenja žetev. Janez in Meta med vračanjem z Blegoša srečata Luco, ki gre požet vranje noge, ki so jih uporabljali za krmo prašičev. Žetev se v povesti pojavi 3-krat v povezavi z 'vranjimi nogami'.³

V Kalarjevo dolino grem in požela bom »vranje noge«. (Tavčar 1956: 65)

Delovni folklorni motivi iz 9. poglavja se nanašajo na Mlačanovo posestvo, kjer Meta na kmetiji ne bi imela preveč dela, saj so travniki in njive ugodni za kmetovanje. V 9. poglavju se delo na kmetiji, ki spada k delovni folklorni motiviki, povezuje s 'travnikom' (3-krat) in 'pokalico' (2-krat) kot motivoma rastlinstva. Ker se pripovedovalec ni takoj odločil za nakup Mlačnovega, ga je Danijel prepričal s tem, da je pri hiši še več kot trideset butarnikov. Nato pripovedovalec razloži, kaj so butarniki, v povezavi s tem pa se pojavi 'praprot' (2-krat).

Dela ne bo imela, samo po travnikih bo hodila gori in doli; da pa ji dolgčas preide, bo trgala pokalice in pokala z njimi ob mlado čelo. (Tavčar 1956: 78)

Kadar se praprot spravlja, zlože jo v veliko butaro, katero s tanko vrvico povežejo. (Tavčar 1956: 83)

³ Vranja noga je slovensko vrstno ime za rastlino (lat. *Coronopus*)

2.2 MOTIVIKA RASTLINSTVA IN OBLIKOVANJE PODOBE POKRAJINE

Povest prikazuje nasprotja med meščansko in kmečko kulturo, ki se posledično odražajo tudi v podobi mesta in vasi. Pripovedovalec idealizira kmečko življenje, medtem ko meščanstvu namenja kritiko. Meščanstvo je s svojimi številnimi napakami tisto, ki bi se moralo zgledovati pri kmetstvu (Hladnik 2008: 73). Rastlinstvo se v funkciji določanja oz. orisovanja dogajalnega prostora pojavi 122-krat, od tega 4-krat v povezavi z mestnim okoljem in 118-krat v povezavi s podeželjem oz. Škofjeloškim hribovjem. Tavčar vseskozi poudarja pristnost in lepoto naravnogeografskih značilnosti Škofjeloškega hribovja. Skozi opise rastlinstva lahko nedvomno potrdimo Tavčarjeve oz. pripovedovalčeve simpatije do podeželja.

Motivika rastlinstva v vlogi oblikovalca podobe pokrajine Škofjeloškega hribovja prvič nastopi s pripovedovalčevim prihodom na Jelovo brdo. Že samo Jelovo brdo Tavčar predstavi kot vasico, kjer sta značilni drevesi češnja in oreh.

Češnja je glavno drevo in spomladi je krajina povita z belimi venci. Tudi oreh je tu domačin in sad njegov slovi po vsem pogorju. (Tavčar 1956: 14)

Na poti tja se pojavljajo motivi gozdnega rastlinstva, in sicer: 'gozd' 4-krat, 'veje' 3-krat, 'resje' 2-krat, 'bukovje' 2-krat, 'hrastje' 1-krat, 'grmovje' 1-krat, 'deblo' 1-krat in 'drevo' 1-krat. Travnisko rastlinstvo ('trava') ima eno pojavitev. Med hojo po gozdu se Janez spominja otroštva na vasi, ko so opazovali gnezda na vejah dreves. Želel si je počitka v resju, med bukovjem, od koder je razgled na Blegoš, vendar sta v njem že sedela Šimen in Luca. Pogovor med njima in pripovedovalcem vključuje izraze za rastlinstvo v povezavi s sporom s Kalarjem in z Lucino pripovedjo, kako je zagledala zajčka na trati pod gozdom.

Sedaj sta čepela v resju, podobna kupu nesreče, in meni sta se videla kakor omlačena dva snopa. (Tavčar 1956: 16)

Enako kot 2. poglavje ima tudi četrto poglavje 19 pojavitev rastlinstva v povezavi s pokrajino. Tu motivika rastlinstva slika travnato pokrajino (11-krat) s cvetočimi 'rožami' (1-krat), ki sega do 'bukovih gozdov' (1-krat) Blegoša in do bregov Karlovščice. Ob Karlovščici uspevajo 'macesen' (2-krat), 'jesen' (1-krat) in 'jelšje' (2-krat), kjer sta v gosto travo, ki porašča bregove, v senco omenjenih dreves sedla Janez in Meta, na 'veji' (1-krat) nad vodo pa je sedel kačji pastir.

Otava je lepo kazala in rožice so cvetele po zeleni tratini, ki se je vlekla skoraj tja do bukovih gozdov zelenega Blegoša. (Tavčar 1956: 30)

Na suhi veji nad vodo je čepel debeloglavec, sivi kačji pastir. (Tavčar 1956: 34)

Motivika rastlinstva, ki oblikuje podobo pokrajine, je najfrekventnejša v 7. poglavju (62-krat). Razlog za tako številno motiviko rastlinstva je izlet na Blegoš. Pristni opisi narave se prepletajo z zadržano ljubeznijo med glavnima protagonistoma. A vendar sta ravno v naravi Škofjeloškega hribovja preživela največ skupnih trenutkov. Njuna pot na Blegoš se prične po senožetih, kjer nabereta lešnike. Pripovedovalec natančno poda podobo pokrajine. Po pobočjih Blegoša rastejo 'smreke' (6-krat), 'jelke' (1-krat) in 'bukve' (2-krat), na Ajdovi rebri, kjer je bil gozd izsekan, pa so med dolgo travo rasle 'jagode' (5-krat).

Hodila sva po lepih senožetih pod Koprivnikom, kjer rase mnogo leščevja. (Tavčar 1956: 58)

Zategadelj je rasla tam dolga trava, vmes pa vse polno rdečih jagod. (Tavčar 1956: 60)

Travnato rastlinstvo je prisotno tudi na vrhu Blegoša, kjer uspeva planinsko cvetje, pripovedovalec omenja: 'rododendron' (3-krat), 'murke' (1-krat) in 'planike' (4-krat), ki jih je Meta nabrala za spomin na tisti dan, ko sta bila z Janezom skupaj na Blegošu.

Ta breg sva torej prehodila in preiskala. Hudičel je bilo vse polno, pa ni bilo cvetja na njih. Istotako ni bilo murk, katerih je ob priličnem času prav mnogo. Skoraj ni bilo pričakovati uspeha, bilo je že prepozno. „Tu je pa zvezdica!“ je vzkliknila Meta ter res izbrskala iz goste trave zakasnelo, majhno, zelenkasto planiko, katera se časih dobi na Blegošu; kako leto jih je več, drugo leto pa zopet ni nobene. Po daljšem iskanju sva jih še nekaj staknila v travi in Meta je vse skupaj obdržala za spomin na tisti dan, ko je bila z mano na Blegošu. (Tavčar 1956: 62)

Na vrhu Blegoša je Meta v travi zaspala, po tem ko sta pomalicala, Janez pa je sklenil, da kljub vsem trenutkom, ki sta jih doživela, počaka še eno leto.

Ozrl sem se na vitko telo, ki je tako naravno počivalo na zeleni trati. (Tavčar 1956: 64)

Drevesna motivika je prisotna pri sestopu z Blegoša in ponazarja njegova gozdnata pobočja. Na Kalu, kjer so rasle štiri smreke v obliki štirikotnika, sta si odpočila. Ko sta se vračala, sta se Meta in pripovedovalec lovila med 'debli' (4-krat) 'dreves' (3-krat).

Na sedlu je majhna ravnina, na kateri so takrat rasle štiri smreke v štirikotniku in do trideset korakov druga od druge. (Tavčar 1956: 65)

Slovo Janeza in Mete ter njegovo vrnitev nazaj v Ljubljano v 8. poglavju spremlja motiv Kristusovih srajčk, ki se lokacijsko povezujejo s tratino sredi gozda, imenovano »Na Poklonu«, kjer jih je Meta nabrala. Motiv Kristusovih srajčk omenja pripovedovalec le v tem segmentu povesti, in sicer 5-krat. Frekvenca ostalih izrazov rastlinstva v vlogi oblikovanja podobe pokrajine je naslednja: 'trava', skupaj s različicama 'tratina' in 'senožeti' (4-krat), 'gozd' (3-krat), 'bukev' (2-krat), 'oreh' (1-krat), 'vejica' (1-krat) in 'cvetje' (1-krat).

Oddaljila se je po tratini, trgala je neko cvetje, o katerem ne vem, ali vedno tako pozno cvete, dokler se ni skrila v bukovju, kjer so prejkotne cvetele tudi „Kristusove srajčke.“ (Tavčar 1956: 74)

Uvodno in 1. poglavje povesti sta umeščeni v mesto. V uvodnem poglavju v ljubljanskem vrtu pripovedovalec v senci divjega kostanja začne pripoved o pravi ljubezni, ki jo je sam izkusil. V prvem poglavju pa je rastlinstvo povezano z drevesi Lattermannovega drevoreda, ki nudi lep pogled s Heleninega stanovanja.

Sedeli smo na najlepšem ljubljanskem vrtu. V senci pod divjim kostanjem. (Tavčar 1956: 7)

Nekaj je pletla, a tu in tam je počivala z belima rokama ter se zagledala v drevesa Lattermannovega drevoreda, na katerega se je nudi lep pogled iz okusnega stanovanja. (Tavčar 1956: 11)

Izkaže se, da je rastlinstvo v ljubljanskem vrtu in drevoredu, ki ga ureja človek, lepo. Čisto drugače pa je prikazan gozd ljubljanskega Rožnika, ki je plešast in ne zelen kot na Blegošu.

Časih so me ti spomini tako preobdali, da sem vrgel delo v kot, zapustil suhoparno pisarno ter taval okrog Rožnika in po njegovih plešastih gozdovih, jezen na ves svet in predvsem nase, zaljubljenega starca! (Tavčar 1956: 76)

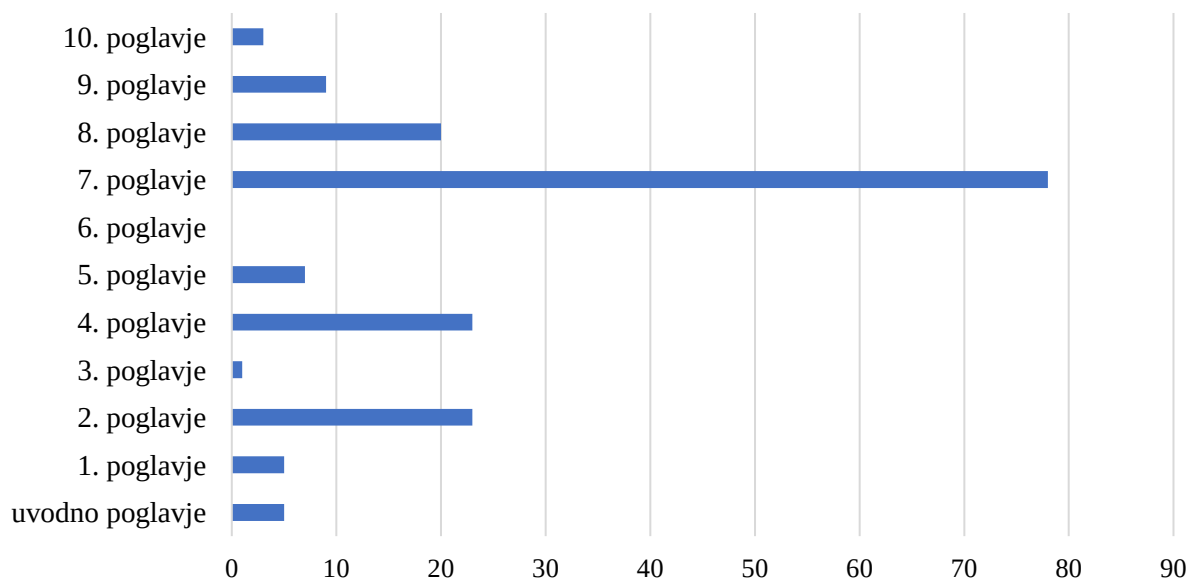
Slika 3: Besedni oblak tristo petindvajset v povesti najpogosteje rabljenih polnopomenskih besed.

V nadaljevanju preštevne analize smo pozornost zožili na posamezna poglavja. Zastopanost rastlinstva po posameznih poglavjih v povesti je različna, od 0 do 78 motivov rastlinstva. Zanimalo nas je razmerje med številom besed za rastlinstvo in številom vseh besed v posameznem poglavju. S pomočjo orodja *Voyant Tools* smo ugotovili, da število besed za rastlinstvo ni sorazmerno s številom vseh besed v poglavju. Glede na število motivov rastlinstva (78 pojavitev) bi pričakovali da bo 7. poglavje najdaljše, vendar je po številu besed (3.083) na četrtem mestu, za 4. (4.499 besed), 5. (3.537 besed) in 10. poglavjem (3.439 besed). V 6. poglavju je motivika rastlinstva najslabše zastopana. Poglavje ne vsebuje nobenega izraza, ki bi referiralo na rastlinstvo, kljub temu da je z 2.225 besedami in glede na obseg posameznih poglavij na sedmem mestu.

Sklepamo lahko, da je neenakomerna razporeditev rastlinstva po poglavjih pogojena z dogajalnim prostorom ter vsebino, ne pa z dolžino posameznega poglavja. Večina poglavij je umeščenih v Škofjeloško hribovje, zlasti tista (2., 4., 7., 8. poglavje), ki se dogajajo v naravi in ne na domačiji, so z vidika motivov rastlinstva produktivnejša za primerjavo z današnjimi fitogeografskimi značilnostmi.

Slika 4: Motivika rastlinstva po poglavjih.

2.3.1 Motivika rastlinstva v sedmem poglavju

Slika 5: Besedni oblak najpogostejši besed v sedmem poglavju.

Tisto leto je bilo rodovitno, zategadelj ni čuda, da sva takoj krenila iz pota ter lazila od grma do grma. (Tavčar 1956: 58)

Prijetna je bila hoja: povod zeleno bukovje, jelke in smreke. Vmes pri tleh so poganjale hudičele (rododendron), a ne spominjam se, so li nosile kakšen pozabljen cvet ali ne; pač pa se dobro spominjam, da so po bukvah napravljali velik nemir sivkasto modri brglezi, ki so čakali po deblih gor in dol. (Tavčar 1956: 59)

Da bi jo premotil, sem jo pozval, da pojdiva gledat, če bi se dobilo še kaj planinskega cvetja. (Tavčar 1956: 62)

Nazaj sta šla po krajši in bolj strmi poti. Med potjo sta se lovila med debli smrekovih dreves, ki poraščajo pobočje Blegoša. Na koncu poglavja, preden se vrneti domov, srečata Luco, ki gre požet vranje noge za hrano prašičem.

Nazaj sta šla po krajši in bolj strmi poti. Med potjo sta se lovila med debli smrekovih dreves, ki poraščajo pobočje Blegoša. Na koncu poglavja, preden se vrneti domov, srečata Luco, ki gre požet vranje noge za hrano prašičem.

Že je tičala za smreko in govorila mi je, da naj se postavim za drugo. Ko sem stal pri svojem deblu, je zaklicala veselo: »Žibedraj!« Podala se je v beg do bližnjega drevesa. Moja pravica je bila leteti po čez. Če sem jo prej ujel, nego se je dotaknila omenjenega bližnjega drevesa, je bil »žiberdaj« zame dobljen. (Tavčar 1956: 65)

Besede, ki poimenujejo rastlinstvo, se v 4. poglavju pojavijo 23-krat. S štirimi pojavitvami se je tožilniška oblika besede 'trava' uvrstila na 6. mesto 4. poglavja in v besedni oblak.

[illegible]

Hodeč proti temu travniku, z gospodarjem nisva mnogo govorila. (Tavčar 1956: 30)

Pajki so bili napredli po travi svoje mreže, na njih pa je ležala rosa v srebrnih kapljah. (Tavčar 1956: 30)

Takoj pod Jelovim brdom izvira Karlovščica v precej mogočnem tolmunu. V nji se zrcalijo jeseni in nekaj drobnih macesnov, ker je čista kot kristal. V to lopo sva se podala ter sedla na mehko travo (Tavčar 1956: 33)

Meta je legla na breg, da bi z rokami ujela ribo v tolmunu, vendar je zagledala na belem pesku ob vodi kačo. Zato sta odšla domov po senožetih. Poglavje se zaključi z motivom rastlinstva, in sicer z macesnom, s katerega se je oglašal strnad.

2.3.3 Motivika rastlinstva v drugem poglavju

[illegible]

⁴ Velikost pisave pomeni frekvenco, večja kot je velikost pisave besede v besednem oblaku, frekventnejša je beseda

Med hojo Janeza preplavijo spomini na otroštvo, ko je bil z naravo Škofjeloškega hribovja še bolj povezan, pripadal ji je, kot pripada jelka tej zemlji. Pogled na Blegoš in Koprivnik je pregnal vse skrbi, ki grenijo njegovo življenje v mestu. Blegoša ni občudoval samo Janez, ampak tudi Šimen Skalar, ki je skupaj z ženo Luco sedel v resju, v katerega je hotel sesti tudi pripovedovalec.

Ko je nekaj časa molčal, je iztegnil koščeno roko ter pokazal na kraj, kjer se je iz zelenega bukovja kazal bel rob na bregu, katerega obrača Blegoš proti Jelovemu brdu. (Tavčar 1956: 17)

Skalar je bil v zaporu, saj so ga po krivem obsodili Kalarjeve smrti, zdaj pa se po 16 letih vrača v Loško pogorje. Janez z njim in njegovo ženo Luco nadaljuje pot proti Jelovemu brdu, spoznava njuno trpljenje in bolečino ob izgubi hčere. Kasneje se Janez skupaj z njima prebije mimo sovraštva polnih vaščanov, ki jih je omeščala Lucina molitev, in zvečer prispe do Presečnikovih na Jalovo brdo, vasico polno češenj in orehov.

Da bi se v besednem oblaku 8. poglavja izpisal izraz z rastlinstvo, smo morali število najpogostejših besed povečati s petinsedemdeset na sto petindvajset. 'Gozd' se je v besednem oblaku izrisal ob povečanju števila besed na petindevetdeset. 'Gozd' ima v 8. poglavju 2 pojavitvi, tako kot 'Kristusove srajčke' in 'Kristusovih srajčk', vendar se ta izraza kljub enakem številu nista izpisala v besednem oblaku s petindevetdesetimi najpogostejšimi besedami. Zato se je zdelo smiselno, da množico najpogostejših besed še povečamo, s čimer smo zajeli vse tri izraze za rastlinstvo s po dvema pojavitvama.

[illegible]

15

povezavi s sporom se pojavi le en izraz za rastlinstvo, in sicer hrast, s katerim je primerjan Ažon. Ostali motivi rastlinstva (19) se navezujejo na Janezovo vrnitev v Ljubljano.

Ko je z vsakim korakom izginil kos domače zemlje, sedaj sleme rojstne hiše, sedaj stolpič na holmu, sedaj teman gozd na Samsonu, sedaj kaj drugega, se mi je odtrgal kos od srca. (Tavčar 1956: 72)

Pripovedovalca je na poti od Jelovega brda proti Malenskemu vrhu spremljala Meta. Da bi zavlekla trenutek ločitve, sta se usedla na tratino sredi gozda, kjer so na bližnjem bukovem drevesu sedele ptice. Meta je v zadregi po pogovoru z Janezom, da bi postala njegova gospodinja v mestu, odšla nabrat Kristusove srajčke.

Tedaj je prihitela tolptica drobnih dolgorepek in je sedla na bližnje bukovno drevo. Živalice so se z malim telesom obešale po vejicah in kljuvale z listov, kar se je dobiti moglo. (Tavčar 1956: 73)

Ko se je vrnila, je imela v rokah velik šop Kristusovih srajčk, — ali oči so ji bile odločno objokane. (Tavčar 1956: 74)

Ker je bilo pozno, je moral Janez kljub Metinemu prigovarjanju naj ostane, oditi. Glavna protagonista povesti sta se poslovila s poljubom, zaradi katerega je Meta kar obstala s šopkom Kristusovih srajčk v rokah.

Spodaj pri Lovskem brdu, kjer se pot v dolino zavije, sem se ozrl zadnjič po nji. Meta je še vedno stala kot kip »Na poklonu« in s prsi, h katerim je pritiskala roko, se ji je svetila bela zvezda Kristusovih srajčk. (Tavčar 1956: 75)

Ker 8. poglavje zaznamuje Janezov odhod, bi pričakovali, da je rastlinstvo v poglavju precej podobno tistemu iz drugega poglavja, opisanem ob prihodu v rodno Škofjeloško hribovje. Obema poglavjema pa so nasprotno skupni le 'gozd', 'drevo' ('veje'), 'bukev' in 'tratina'. Izstopajoča in zelo posebna rastlina, ki se pojavi samo v osmem poglavju, pa so Kristusove srajčke. Ugotovimo, da jih pisatelj v drugem poglavju zavestno in premišljeno ne omenja, ker se to dogaja preden sta v kratki dobi Janezovega bivanja na Jelovem brdu njuni »duši zrastle ena k drugi« (Tavčar 1956: 63).

Kako je Tavčar izbiral med cvetjem, da bi bolje ustrezalo simbolnemu sporočilu, je videti iz sprememb v rokopisu. Nihal je med rdečimi jagodami in belimi Kristusovimi srajčkami in se naposled odločil za slednje (Hladnik 2008: 76).

2.3.5 Motivika rastlinstva v preostalih poglavjih

Število rastlinskih motivov se v poglavjih, predstavljenih v nadaljevanju, v primerjavi s 7., 4., 2. in 8. poglavjem precej zmanjša in ne presega skupaj 10 pojavitev rastlinstva. Zato teh poglavij (uvodno, 1., 3., 5., 6., 9. in 10. poglavje) nismo prikazali z besednimi oblaki.

V 9. poglavju, ki ima skupno 9 pojavitev rastlinstva, se trikrat pojavi 'travnik', po enkrat pa 'gozd', 'roža' in 'pokalica'. Čeprav se poglavje dogaja v Ljubljani, se motiva rastlinstva (z izjemo 'gozda' na Rožniku in 'rože', ki jo v prenesenem pomenu uporabi gospod Bon) nanašata na Loško pogorje, kjer gre za opise Mlačanovega posestva. Danijel in Mlačan obiščeta Janeza z namenom, da mu prodata Mlačanovo, majhno posestvo na Jelovem brdu, sama pa bi odšla v Ameriko. Janez sklene, da bo kupil ponujeno posestvo in se poročil z Meto.

Travniki so bili pripravi in njivice dobre. (Tavčar 1956: 77)

Po številu motivov rastleinstva sledi 5. poglavje, kjer je dogajanje vezano na shod na Goro. Znotraj 8 pojavitev motivov rastleinstva lahko rastleinstvo glede na vrsto poimenovanja razdelimo na 'travo', 'rože' oz. 'cvetje' in 'zvonček'. V poglavju torej prevladuje cvetlična motivika, ki obsega 7 pojavitev. Pojavlja se v prenesenem pomenu ali pa v povezavi z okrasjem na lectovih srcih, ki ju je Janez kupil Meti in Lizi.

Recite, kar hočete, bila je zala kot roža v maju! (Tavčar 1956: 40)

Omenjeno srce sem kupil Meti, manjšega brez cvetja pa Lizi. (Tavčar 1956: 45)

'Trava' (1-krat) se povezuje s pretepom. Ostali prizori v 5. poglavju so še Kalarjevo opravičilo Šimnu, obujanje Janezovih spominov na otroška leta v cerkvi ter ples.

Nato sem še vsakega posebej očeval, da ju je zaneslo po bregu, kjer sta lovila svoje kamižolice in lovila z roko tudi po travi, da bi se ujela, kar se jima je končno posrečilo. (Tavčar 1956: 46)

Uvodno in 1. poglavje se dogajata v Ljubljani. V uvodnem poglavju gre za okvirno zgodbo, v kateri želi pripovedovalec ljubljanskim gospem povedati, kaj je to prava ljubezen. Izrazi za rastleinstvo se pojavijo 5-krat: 'gozd', 'cvetje' oz. 'cvet', 'divji kostanj' in 'veje'. Zadnja dva izraza se nanašata ljubljanski vrt, kjer pripovedovalec začenja ljubezensko pripoved.

Prišla je pozno, prav tako je prišla, kakor pride časih kako cvetje v pozni jeseni. Sadu ni rodila, kakor ga ne rodi jesenski cvet. (Tavčar 1956: 8)

Vsebinsko se 1. poglavje nanaša na predstavitev Janezovega s službenim delom prepolnega življenja pred odhodom na Jelovo brdo. Iz 1. poglavja smo izluščili 5 različnih izrazov za rastleinstvo: 'travnik' oz. 'senožet', 'drevesa', 'grmičevje' in 'vejevje' kot sestavini del drevesa. Vendar nobeno od teh (razen drevesa, ki se navezuje na Lattermannov drevored), ne dokazuje povezave med dogajalnim prostorom in rastleinstvom.

Meni se je tedaj prikazalo pred pogledom zamazano pismo in njega velike črke, ki so bile videti kakor po senožetih razmetan plot. (Tavčar 1956: 14)

Novico o poroki na Jelovo brdo v 10. poglavju Janez najprej sporoči Boštjanu in Barbi, nato pa Meti. Vesele novice o poroki njeno bolno srce ni vzdržalo, zato je umrla Janezu v naročju. K izrazom, ki poimenujejo rastleinstvo, lahko v tem poglavju prištejemo tri: 'drevo', 'cvet' in 'rožo'. Ugotovimo, da je rastleinstvo slabo zastopano, kar pa je z vidika dogajalnega prostora tudi pričakovano in funkcionalno, saj je večina dogajanja prestavljena na Presečnikovo domačijo (in tako dogajanje ni umeščeno v naravo Loškega pogorja).

Na Presečnikovo domačijo je umeščeno tudi 3. poglavje povesti, kjer rastleinstvo zastopa le izraz 'osat', prav tako kot trop.

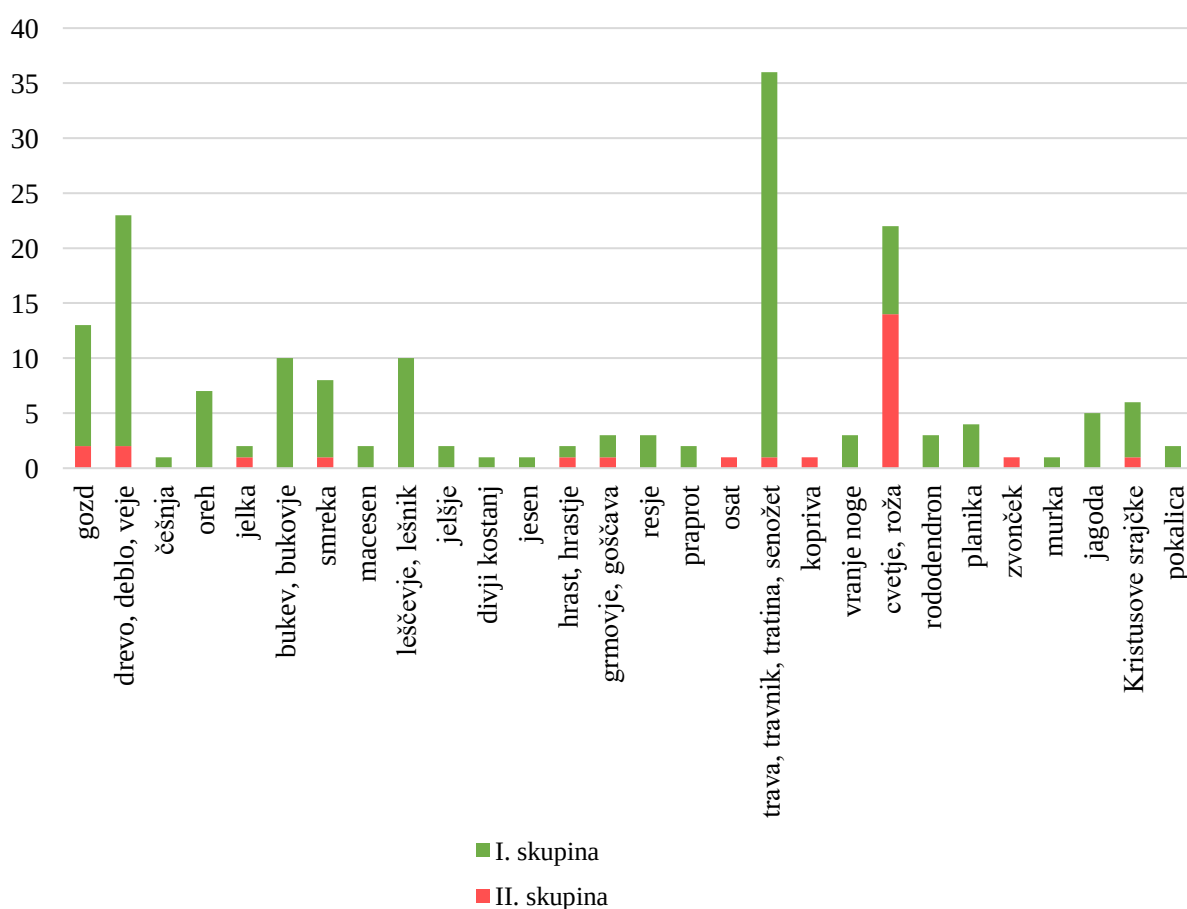
Moja brada, na katero sem tako ponosen, ni bla vseč temu osatu! (Tavčar 1956: 28)

6. poglavje povesti je edino brez motivov rastleinstva. Dogaja se pri Furtunovih, kamor je odšel Janez po pismo, s tem pa ujezil Meto.

2.4 TROPIKA IN SIMBOLIKA RASTLINSTVA

Motive rastlinstva smo v nadaljevanju razdelili v dve skupini. Prvo skupino sestavlja rastlinstvo, ki je naravno bivačoče v pokrajini. V drugo skupino so uvrščeni izrazi za rastlinstvo, za katere smo v povesti glede na njeno vsebino in sporočilo prepoznali metaforične in simbolne razsežnosti. Rastlinstvo ima v tem primeru stilno funkcijo, zato ne morem z gotovostjo dokazati njegove prisotnosti v pokrajini. Ugotovili smo, da so pogostejše rabljeni izrazi za naravno bivačoče rastlinstvo, kar kaže na referiranje na dejansko obstoječi prostor, ki postane osrednje dogajališče povesti. Pojavijo se večkrat (148-krat) in v več različicah. Tropiko in simboliko rastlinstvo zasledimo v povesti 27-krat, najpogostejše v povezavi z besedo 'cvetje' oz. 'roža'.

Slika 9: Rastlinstvo razvrščeno v dve skupini.

Tavčar rabi rastlinstvo v prenesenem pomenu, najpogostejša je v primera. Z rastlinami so primerjane zlasti literarne osebe. Šimen Skalar, ki je bil po krivem zaprt 16 let, se je v času bivanja v zaporu posušil kot kopriva. Glagol 'posušiti' je mogoče povezati s telesno izčrpanostjo, saj je Šimna zapor postaral in izstradal. Pekoč občutek koprive ob dotiku je primerljiv z njegovim trpljenjem v Gradiški.

Posušil sem se kot kopriva – ej, huda je bila! (Tavčar 1956: 17)

Metaforika rož oz. cvetja je v povesti najpogostejša, pojavi se že v naslovu povesti. Naslovna metafora *Cvetje v jeseni* se nanaša na 66 pisateljevih let in njegovo pozno literarno dejavnost,

do neke mere pa naslov ustreza tudi zapozneli ljubezni med Janezom in Meto (Hladnik 2008: 77). Metaforično rabi Tavčar besedo roža za ponazoritev odziva na Metinem obrazu, ko ji Janez pove, da se želi z njo poročiti. Lepota Metinega obraza je skupaj z neizmerno srečo povzročila, da je Metin obraz ob novici 'žarel kot roža'. Metafora na 'licih oz. na obrazu so ji zacvetele rože', prispodablja njeno zardevanje. Rdečkasto barvo lic je Meta dobila med spanjem na Blegošu in plesom na Gori.

Osrednja literarna lika, Janez in Meta, sta primerjana z rožo. Odstavek, ki govori o tem, kako je bila Meta oblečena za shod na Goro, pripovedovalec zaključí z mislimi, da je bila Meta 'zala kot roža v maju'. Metafora rože opravlja funkcijo izražanja ljubezenskih čustev in prispodablja Metino lepoto. Pripovedovalčevo pozornost je med oblačili posebno pritegnila ruta na Metinem vratu. 'Ženiček' v poljanskem narečju pomeni 'zvonček', gre za cvetlico, ki cveti konec zime in je znanilka pomladi. Bela barva cvetov pa asociira na nedolžnost (Hladnik 2008: 76).

Ta vrat pa je cvetel izmed nežnih belih špic, kakor »ženiček«, ki poganja v svečanu med belim snegom! (Tavčar 1956: 40)

Janez je z rožo primerjan dvakrat, enkrat ob srečanju z gospodom Bonom v Ljubljani, ki mu nameni kompliment, 'tak si kot roža'. Bivanje na Jelovem brdu je namreč Janeza naredilo vedrejšega, kmečko delo pa vitkejšega. Drugič pa se Janez izrecno primerja s Kristusovimi srajčkami, poznanimi pod imenom 'močvirska samoperka'.

Tak sem kot tole: sedaj pred zimo cvete in kaj bo iz tega? Cvet odpade in prav nič ne bo iz tega. (Tavčar 1956: 73)

Kristusove srajčke nosijo simbolno sporočilo. Meta jih najde, ko pospremi Janeza, ki se vrača v Ljubljano, in sicer pozno jeseni, v času, ko ne cveti več nobena druga roža. Hladnik navaja, da so ravno Kristusove srajčke rože iz naslovne metafore. Bela barva cvetov asociira na nedolžnost. Srčasti stebelni listi Kristusovih srajčk se povezujejo z Metino srčno hibo, prav tako pa roža ustreza Meti z zdravilnim učinkom, saj jo v trenutku ljubezenskega razburjenja, ko ji Janez razodene svoje načrte, pomiri. A še bolj verjetno se zdi, da je Tavčar Kristusove srajčke, ki cvetijo v jesenskem času, izbral kot simbol svoje pozne literarne dejavnosti (Hladnik 2008: 76). Zanimivo se nam je zdelo dejstvo, da se znanstveno ime Kristusovih srajčk *Parnassia palustris* nanaša na goro Parnas, kjer naj bi prebivale muze (Wikipedija). Mogoče pa sta Blegoš in tamkajšnje kmečko življenje »muza« oziroma navdih Tavčarjevega literarnega ustvarjanja.

Janez in Meta sta si na Blegošu izpovedali ljubezen s cvetjem. Meta je v spomin na tisti dan, ko je bila z Janezom na Blegošu, obdržala planike. Janez pa je v svojo listnico skrbno spravil droben cvet jagode. Janez in Meta sta trenutke, ki sta jih preživela skupaj, torej ovekovečila s shranjenim cvetjem.

Cvet ima lahko simbolne razsežnosti tudi v povezavi z obdobjem otroštva in je povezan z rajskim stanjem (Chevalier, Gheerbrant 1995: 76). V rajsko stanje je ujeta podoba Mete, kakršno je pripovedovalec ohranil v spominu. To je podoba mladosti, devištva in ne nazadnje tudi lepote.

Vse to bi bilo streslo cvet z njenega telesa, dočim mi živi dandanes še vedno v tisti cvetlični nežnosti, katera pri ženski tako rada in tako hitro usahne! (Tavčar 1956: 91)

Meta je poimenovana tudi 'planinska roža', ki je izraz za podeželsko dekle. Zaradi razlik med kmečkim in mestnim življenjem, se Meta, ki je navajena kmečkega, v mestu ne bi znašla. Pripovedovalec si je v glavi ustvaril načrt, ki ga sam označi kot ponesrečenega, kako bi Meta postala njegova žena in se z njim preselila v mesto. Na koncu pa namesto pomeščanjenja podeželskega dekleta pride do poizkusa pokmetenja meščana, ki pa je prav tako obsojeno na neuspeh (Hladnik 2008: 72).

Simbolika in metaforika dreves sta redkejši (4-krat) od cvetlične (18-krat). Podoba visokega hrasta je preslikana na Karlovškega Anžona, ki je bralcu predstavljen kot velik in močan mož. Tudi Chevalier in Gheerbrant v *Slovarju simbolov* navajata, da je hrast simbol moči, tako fizične kot moralne. To odlikuje tudi Anžona. Svojo moralno moč pokaže, ko v prepiru z Danijelom ohrani mirnost. Razburil in vznemiril se ni niti, ko je Danijel držal nožičko. Fizična moč pa pride do izraza, ko Anžon med preprirom brez težav vzdigne Danijela k stropu in ga nato spusti na tla.

Star je bil nad petdeset let, a njegova večna želja je bila, da bi mu Bog odkazal ženico, ki bi malo jedla – glavno je moral snesti sam, ker je bil visok kot hrast in širok kot hiša – in veliko delala. (Tavčar 1956: 68)

Tavčar v drugem poglavju povesti, kjer podaja lastne spomine na otroštvo preživeto na vasi, prenese pomen jelke na sebe kot otroka in ostale vaške otroke. Tako kot sodi jelka v gozdove Mladega vrha, tudi on čuti, da je del vaškega sveta in narave, saj ga mesto utruja, vas pa polni z življenjsko energijo.

Bili smo del narave in nehote smo občutili, da pripadamo k zemlji, kakor pripada k tej zemlji jelka, ki zraste na slemenu Mladega vrha. (Tavčar 1956: 15)

Poseben pomen ima primera, v kateri Tavčar slovenski narod primerja z drevesom. Citat je del odstavka, polnega domoljubne patetike, ki je prispeval h kanonizaciji povesti med domovinske ali patriotske povesti (Hladnik 2008: 71). Drevo je simbol življenja, ki nenehno raste in se razvija (Chevalier, Gheerbrant 1995: 117). Podobno mora narod za svoj obstoj rasti in se razvijati. Pomen cikličnosti, ki jo nosi drevo, lahko povežemo z vedno novimi rodovi, ki obnavljajo in utrujejo narod. Tavčar je bil mnenja, da bo v kriznih vojnih in povojnih časih narod preživel le, če bo pozabil na razredna nasprotja, ki ga šibijo in manjšajo njegove preživetvene sposobnosti (Hladnik 2008: 72). Z metaforo drevesa nagovarja Tavčar k trdnosti naroda.

Eno je glavo: naša zemlja se nam ne sme vzeti in narod slovenski mora stati kot večno drevo, kateremu korenine nikdar ne usahnejo! (Tavčar 1956: 96)

Sklenemo lahko, da se rastlinstvo ne pojavlja le dobesedno (1. skupina) v povezavi z delovno folklorno motiviko ali v vlogi oblikovalca podobe pokrajine, ampak ima rastlinstvo tudi metaforične in simbolne razsežnosti. To vrednosti rastlinstva je Tavčar nakazal že v naslovu. Naslovna metafora, ki ponuja možnosti različnih interpretacij in naredi besedilo sporočilno kompleksnejše, poveča umetniško vrednost povesti (Hladnik 2008: 77).

3 POSKUS TIPOLOGIJE RASTLINSTVA NA NAČIN BINARNIH OPOZICIJ

Iz celotne povesti je bilo izpisanih 175 poimenovanj rastlinstva, ki jih lahko razdelimo na dva glavna tipa, gozdno in travniško. Najfrekventnejša beseda v povesti, ki se nanaša na rastlinstvo, je 'travnik', ki se skupaj z različicami 'tratina', 'trava' in 'senožet', pojavi 36-krat, od tega največkrat (15-krat) v 4. poglavju. Izraz senožet pomeni travnik, zlasti v hribovitih pokrajinah, ki se kosi enkrat na leto.

S travniškim rastlinstvom povezujemo 'rože' oz. 'cvetje', kjer lahko ločimo planinsko cvetje in ostalo travniško cvetje. K planinskemu cvetju prištevamo 'planiko' (4-krat), 'murko' (1-krat) in 'rododendron' (3-krat). Rododendron je v povesti poimenovan tudi kot 'hudičele', planika pa kot 'zvezdica'. Planinsko cvetje, ki po Tavčarjevih opisih raste samo na selški strani Blegoša, se v povesti pojavi 8-krat z vrstnim poimenovanjem in 1-krat z nadpomenko planinsko cvetje. Po pričakovanju planinsko cvetje obsega manj pojavitev kot ostalo vrstno poimenovano travniško cvetje (19-krat), saj je lokacijsko vezano le na Blegoš v 7. poglavju povesti. Preostalo cvetje je prisotno v uvodnem (kot 'cvet', 'cvetje'), 2. (kot 'kopriva'), 3. (kot 'osat'), 4. (kot 'rožice'), 5. (kot 'ženiček', 'roža' in 'cvetje'), 7. (kot 'jagode', 'rože', 'vranja noga'), 8. (kot 'Kristusove srajčke', 'cvet' in 'cvetje'), 9. (kot 'pokalica', 'roža') in v 10. poglavju (kot 'cvet'). Velik delež cvetja (22 pojavitev) v povesti ni vrstno opredeljen. Od preostalega poimenovanega cvetja se največkrat, in sicer 6-krat, pojavijo 'Kristusove srajčke'. Verjetno zato, ker imajo v povesti simbolno vlogo (Hladnik 2008: 76). K ostalemu travniškemu rastlinstvu lahko prištejemo še 'jagodo' (5-krat), 'vranjo nogo' (3-krat), 'pokalico' (2-krat), 'koprivo' (1-krat), 'osat' (1-krat) in 'zvonček' (1-krat). 'Osat', 'kopriva' in 'zvonček' imajo v povesti stilno funkcijo, saj prispodablajo lastnosti literarnih oseb. 'Kristusove srajčke' imajo poleg simbolne razsežnosti tudi vlogo oblikovalca pokrajine dogajalnega prostora Na Poklonu. V povezavi s pokrajino (Ajdova reber) se pojavljajo tudi 'jagode'. 'Vraje noge' in 'pokalico' povezujemo z delovno folklorno motiviko. Planinsko cvetje pa s pojavlja je v eni funkciji, in sicer pomaga izrisati predstavo dogajalnega prostora.

Opozicijo travniškemu rastlinstvu predstavlja 'gozd', ki ga Tavčar omeni 13-krat. Največkrat, in sicer po 4-krat, se pojavi v 2., 7. in 8. poglavju. Ugotovimo lahko, da je 'travnik' prisoten v več segmentih povesti, saj se pojavi v 1., 2., 4., 5., 7., 8., in 9. poglavju. 'Gozd' se pojavlja kot oblikovalec podobe pokrajine (10-krat) in v povezavi s folklorno motiviko (1-krat). V dveh primerih pa je 'gozd' rabljen v prenesenem pomenu v uvodnem in 8. poglavju.

Pogled pa, ki ga je proti meni obrnila, je bil podoben pogledu srne, če si v zelenem gozdu streljal nanjo ter jo težko obstrelil (Tavčar 1956: 74)

Poleg tega se 'gozd' pojavi še dvakrat, in sicer v besedni zvezi 'bukov gozd' in 'smrekov gozd', vendar sta bili ti dve pojavitvi zaradi opredelitve drevesnih vrst uvrščeni k bukvi in smreki. Enako je bilo tudi v primeru 'bukovo drevo', ko je besedna zveza uvrščena pod bukev in ne pod drevo.

Tudi znotraj gozdnega rastlinstva je pisatelj pustil del dreves neimenovanih, ostala pa lahko razdelimo na listavce in iglavce. K listavcem spadajo 'divji kostanj' (1-krat), 'češnja' (1-krat),

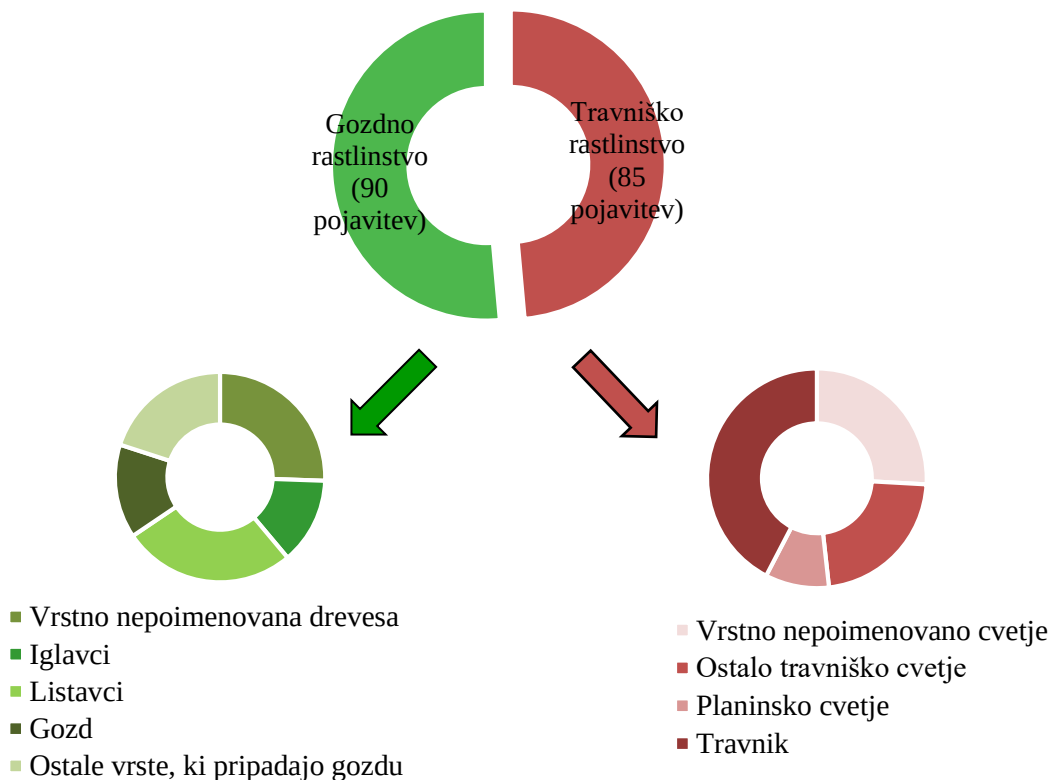
'oreh' (skupaj z orehom kot plodom 7-krat), 'bukev', 'jesen' (1-krat) 'hrast' in 'jelša'. Jelšo zasledimo kot 'jelšje' in 'grmovje'.

Prišla sva do največjega tolmunca, ki je tiščal nekako v sredi bregovja. Obdajalo ga je gosto jelšje in to grmovje je ustvarjalo nekako lopo. (Tavčar 1956: 33)

Tako kot 'jelša' ('jelšje') se dvakrat pojavi 'hrast' ('hrast', 'hrastje'). 'Hrast' in 'jelša' sta zapisana v množini. Najfrekventnejša drevesna vrsta je 'bukev', pojavi se 10-krat v različicah 'bukev', 'bukovo drevo', 'bukovje' in zaimkom 'jo'. Preostale drevesne vrste, ki so 'smreka' (8-krat), 'jelka' (2-krat) in 'macesen' (2-krat), spadajo k iglavcem. Iglavci se v povesti pojavijo 12-krat, listavci pa 24-krat. Listavci imajo razumljivo več pojavitev, saj se pojavijo v sedmih različnih vrstah, medtem ko se iglavci v treh. Gozdno rastlinstvo ne obsega le drevja ampak tudi grmičevje (3-krat), leščevje (skupaj z lešnikom kot plodom 10-krat), resje (3-krat) in praprot (2-krat).

S tipologijo smo pokazali, da ima motivika rastlinstva različno vlogo v povesti. Če primerjamo gozdno in travniško rastlinstvo lahko ugotovimo, da ima travniško več pojavitev (19 pojavitev) s simbolnimi in metaforičnimi razsežnostmi od gozdnega (8 pojavitev), kar kaže na to, da ima travniško rastlinstvo, zlasti rože oz. cvetje, večjo simbolno vrednost in so podpora sporočilu povesti. Gozdno rastlinstvo pa ima večjo vlogo kot oblikovalec podobe pokrajine. V povezavi s pokrajino se gozdno rastlinstvo pojavi 82-krat, travniško pa 62-krat. Ker imata obe vrsti rastlinstva največ pojavitev ravno v povezavi s pokrajino, lahko potrdimo, da je tudi pokrajinska povest ustrezna žanrska oznaka. Bolj izenačeni sta obe vrsti rastlinstva v povezavi z delovno folklorno motiviko, saj ima travniško rastlinstvo (14-krat) dve pojavitvi več kot gozdno (12-krat). Statistično gledano pa bistvenih razlik ni; gozdno ima 90 pojavitev, travniško pa 85.

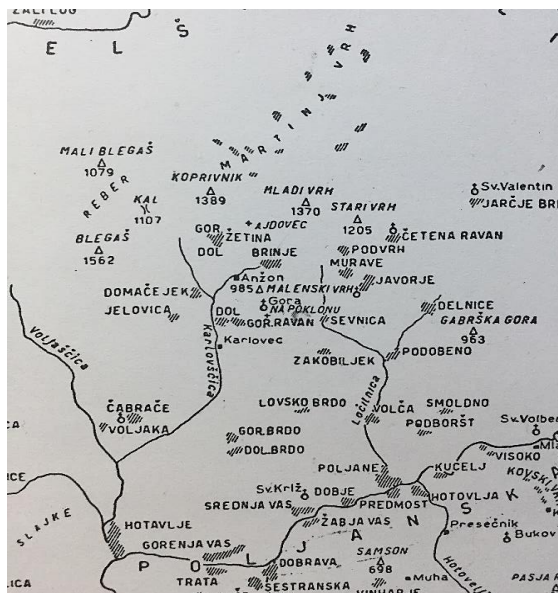
Slika 10: Poskus tipologije rastlinstva.

4 ŠKOFJELOŠKO HRIBOVJE KOT DOGAJALNI PROSTOR

V opombah k *Zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev* najdemo veliko podatkov o literarnem prostoru. V kritični izdaji opusa Ivana Tavčarja se je prostorskim informacijam najbolj posvečala Marja Boršnik (Hladnik 2012: 271). S svojimi študenti se je podala v kraje, kjer se povest dogaja, in rekonstruirala realno ozadje Tavčarjeve fiktivne pripovedi *Cvetje v jeseni* (Hladnik 2008: 70). Marja Boršnik je na pomembnost prostora pokazala z načrtom Poljanske doline, in sicer v prvi knjigi Tavčarjevega *Zbranega dela*, pa tudi z zemljevidom Poljanske doline in Loškega pogorja v tretji knjigi. Zemljevid, na katerem je tudi dogajalni prostor *Cvetja v jeseni*, je delo Franceta Planine in vsebuje imena vseh krajev, omenjenih v Tavčarjevem leposlovnem opusu. Opombe ne pojasnjujejo vseh splošno poznanih realnih lokacij ali omenjenih krajev, ampak prostorsko informacijo posredujejo šele takrat, kadar jo je mogoče najti na zemljevidu v prilogi (Hladnik 2012: 275–277).

Slika 11: Del zemljevida iz tretje knjige Tavčarjevega *Zbranega dela*, kamor je umeščeno *Cvetje v jeseni*.

Vir: Tavčarjevo ZD 3, 1953, v prilogi.

Pri opredelitvi dogajalnega prostora smo si pomagali z opombami Marje Boršnik iz šeste knjige Tavčarjevega *Zbranega dela*. Vsa zemljepisna lastna imena, ki se pojavijo v povesti *Cvetje v jeseni*, niso vezana na osrednji del Škofjeloškega hribovja. Nekateri kraji so tuji, in sicer Dunaj, Amerika in Trst. Ostalih 47 zemljepisnih lastnih imen lahko najdemo v Sloveniji (npr. Begunjščica, Ojstrica, Tolminsko, Triglav ...), od tega 33 v širšem loškem okolju (npr. Selška dolina, Poljane, Mladi vrh ...). Samo nekateri toponimi iz Škofjeloškega hribovja predstavljajo lokacije, kjer se dogaja povest. Del povest pa je postavljen v Ljubljano. Škofjeloško hribovje se v povesti kot 'pogorje' pojavi 21-krat. V povesti najemo skupaj 12 naselbinskih in naselbinskih imen iz Škofjeloškega hribovja. Med naselbinska imena sodijo Jelovo brdo, Lovsko Brdo in Malenski vrh. Ostala, kot Blegoš, Koprivnik, Gora, Mlinše, Karlovščica, Mali Blegoš, Kal, Na Poklonu in Ajdova Reber, so naselbinska.

Preglednica 1: Omenjene lokacije dogajalnega prostora povesti v osrednjem delu Škofjeloškega hribovja.

Lokacije dogajalnega prostora v povesti	Frekvenca
Jelovo brdo	40
Blegoš	27
Lovsko Brdo	4
Koprivnik (pobočje)	3
Gora	19
Malenski vrh	8
Mlinše	2
Karlovščica	8
Mali Blegoš	4
Kal	7
Ajdova reber	1
»Na Poklonu«	3

Najbolj frekventna lokacija je Jelovo brdo, v povesti ga najdemo 40-krat. Omenjeno je v prav vseh poglavjih povesti, tudi v tistih (uvodno, 1. in 9. poglavje), ki se dogajajo v Ljubljani. Je pa to fiktivni, tj. literarno ustvarjeni kraj. Marja Boršnik v opombah navaja, da je pravo ime vasi Gorenja Žetina, ki v povesti ni točno prikazana, saj leži pod Koprivnikom in ne pod Blegošem, kot trdi Tavčar. Pisatelj naj bi jo zamenjal s pod Blegošem ležečo vasico Jelovica, po kateri je povzel tudi ime (Boršnik 1956: 363).

Slika 12: Gorenja Žetina.

Avtorica: Ana Mestnik, 2017.

Jelovo brdo! Ravno pod Blegošem tiči mala ta vasica sredi rodovitne ravnine, kjer prideluje prebivalstvo svoje življenjske potrebščine. (Tavčar 1956: 14)

Hodil sem od Jelovega brda proti Malenskemu vrhu ter kakor vselej, kadar sem stopal po tj poti, jemal vase lepoto pokrajine. (Tavčar 1956: 72)

Jelovemu brdu po frekventnosti sledi Blegoš. Najvišji vrh Škofjeloškega hribovja se v povesti pojavi 27-krat. Izlet na Blegoš v 7. poglavju prestavi dogajanje povesti z Jelovega brda na pobočja in vrh Blegoša. Najprej sta Janez in Meta prečkala travnato pobočje ob vznožju Koprivnika, ki leži med Mladim vrhom in Blegošem. Tavčar Koprivnik omeni 3-krat, od tega dvakrat njegov vrh in enkrat njegovo vznožje. Z vrha Blegoša je opisan razgled na Alpe in vrhove Škofjeloškega hribovja, včasih naj bi se videlo tudi Jadransko morje.

Med slovenskimi gorami naš Blegoš ni velikan! In ne obdaja ga veličastnost, katera obdaja naše snežnike in katere je že nekoliko deležen sosed Rakitovec. Obdaja ga samo ponižna lepota skromne slovenske planine, katera ne pozna večnega snega, ne neplodnih mlevov in ne divjih prepadov. Ali vzlic temu v svoji skromnosti stotero poplača truda polno pot, katero si moral prehoditi do tratnate njegove strehe. (Tavčar 1956: 61)

Pravijo, da se proti jugu vidi Jadransko morje. Bil sem mnogokrat na Blegošu, ali morja nisem nikdar ugledal. (Tavčar 1956: 61)

Med potjo na Blegoš so omenjene še tri lokacije: Kal, Ajdova reber in Mali Blegoš. Pobočju Koprivnika sledi Kal (7-krat), ki se pravzaprav imenuje Črni kal. Gre za preval na severovzhodni strani med Koprivnikom in Blegošem (Planina 1962: 62) V bližini Kala je mogoče najti studenec, ki pohodnike krepí s hladno vodo. Tukaj sta se Janez in Meta ustavila med vzponom in sestopom z Blegoša. Na pobočju pod Kalom poteka sečnja bukev. Mali Blegoš Tavčar zapiše 4-krat, Ajdovo reber pa omeni 1-krat; ta je opisana kot območje izsekanega gozda, kjer je Meta med travnatim rastlinstvom našla dve rdeči jagodi, torej eno za njo in eno za Janeza. Marja Boršnik v opombah predvideva, da je Tavčar ime Ajdova reber skombiniral iz Ajdovec in Reber (Boršnik 1956: 374). Menimo, da je bolj verjetno, da gre za Reber, saj je na zemljevidu iz tretjega Tavčarjevega *Zbranega dela* lokacija Rebri ustrežnejša. Reber leži med Kalom in Malim Blegošem, kar se sklada s kronološkim nizanem lokacij po poti na Blegoš. Ajdovec pa je na zemljevidu označen vzhodno od Gornje Žetine, torej ne leži na poti med Gornjo Žetino in Blegošem.

Na Kalu sva poiskala najprej po vsi Selški in Poljanski dolini sloviti studenec, ki z imenitno svojo vodo hladi in krepí potnike na Blegoš. (Tavčar 1956: 59)

Dospevši na Mali Blegoš, se nama je odkril Porezen v svoji dolgočasnosti in odkrila se nama je Črna prst v divni svoji lepoti. Luže na Malem Blegošu so bile suhe in tudi ovac ni bilo, ki se navadno v tolpah pasejo tam. Pred nama se je dvigala visoka glava starega Blegoša. (Tavčar 1956: 60)

Gora se v povesti pojavi 19-krat. Največkrat (12-krat) v 5. poglavju, ki se dogaja na Gori, vrhu s cerkvijo. Marja Boršnik je v opombah zapisala, da je težko verjetno, da je šibka Meta prispela na Goro iz Gornje Žetine v pol ure. Dvomi tudi v lokacijo Malenskega vrha in Karlovščice, saj v resnici nista tako blizu Gornje Žetine, kot pripoveduje Tavčar (Boršnik 1956: 369). Malenski vrh ima v povesti 8 pojavitev. Na zemljevidu Poljanske doline in Loškega pogorja v tretjem Tavčarjevem *Zbranem delu* je označen le vrh po imenu Malenski vrh. Opozorili bi, da v Škofjeloškem hribovju leži tudi istoimenska vas, ki na omenjenemu zemljevidu ni označena.

Obe besedi, ki tvorita poimenovanje vasi, sta zapisani z veliko začetnico (Malenski Vrh), zato je težko trditi, ali je imel Tavčar v mislih vrh konkretno ali vas. Tudi nadmorska višina Malenskega vrha ni pravilno navedena, 985 m je višina cerkve na Gori, sam vrh pa je visok 1050 m (Planina 1962: 58).

Vodotok Karlovščica se skupaj z nenaselbinskima imenoma Karlovški bregovi in Karlovška dolina pojavi 8-krat. Karlovščica je dogajalni prostor v 4. in 6. poglavju. K bregovom Karlovšice odideta Janez in Meta v 4. poglavju povesti, kjer hranita in opazujeta postrvi. V 6. poglavju pa se v tolmunu Karlovšice skopata Janez in Danijel.

Takoj pod Jelovim brdom izvira Karlovščica v precej mogočnem tolmunu. (Tavčar 1956: 33)

Štirikrat je v povesti omenjeno Lovsko brdo. Pri Tavčarju je drugi del imena naselja vedno pisan z malo začetnico, čeprav je pravilno Lovsko Brdo. Ime vasi se pojavi v 2. poglavju, pri Janezovem prihodu na Jalovo brdo, in v 8. poglavju, ko se vrača v Ljubljano.

Nad Lovskim brdom je pričel kazati svoj obraz stari naš Blegoš, a tik njega je čepel okrogli Koprivnik, izza katerega se tako radi privlečejo črni oblaki, da namočijo polje, kadar je najmanj treba. (Tavčar 1956: 15)

Dogajanje v 4. poglavju je s Presečnikove domačije predstavljeno na Mlinše. Gre za travnato območje, kjer se je kosila trava. Boršnikova v opombah piše, da so Mlinše travnik ob Visokem na levi strani Sore ob cesti (Boršnik 1956: 367). Težko verjetno se nam zdi, da bi iz Gornje Žetine hodili kositi travo v Poljansko dolino. To potrdi tudi nadaljnje dogajanje v povesti, ko Janez in Meta odideta iz Mlinš do Karlovščice. Če bi bile Mlinše res pri Visokem, to zagotovo ne bi bilo mogoče, ker je Karlovščica preveč oddaljena.

Ko sva dospela do Mlinš, naju je objelo mlado jutro z nepopisno svojo milobo. (Tavčar 1956: 30)

V dogajalni prostor je v 8. poglavju vključena tudi lokacija, imenovana Na Poklonu (3-krat). V povezavi s to lokacijo Marja Boršnik zapiše, da se na Malenskem vrhu nihče ne spominja, da bi bil blizu kak Poklon, pa tudi omenjene štiri cerkve se ne vidijo. Možno je, da je ta razgled zarasel gozd in s tem ukinil ljudski običaj poklanjanja cerkvam. V nadaljevanju navede, da se dr. Ivan Tavčar ml. spominja, da se s stare poti z Lovskega Brda proti Malenskemu vrhu vidijo cerkve na Javorjah, Malenskem vrhu, Četeni ravni in vrh stolpa z Gabrške gore. Ker je pisatelj po tej poti večkrat hodil, ni izključeno, da je imel v mislih prav to lokacijo (Boršnik 1956: 377).

Pod Malenskim vrhom sva obstala na mestu, ki mu pravijo „Na Poklonu“. To je tratina sredi gozda, od koder se vidijo štiri cerkve. Za tabo Mati Božja na Gori, pred tabo Sv. Martin v Poljanah, na eni strani Čabrače, na drugi Gabrška gora. (Tavčar 1956: 72)

Hladnik navaja, da se je s prostorom smiselno ukvarjati samo pri tistih tekstih in avtorjih, ki to dimenzijo sami izpostavljajo (Hladnik 2012: 274). Tavčarjev prikaz kmečke kulture je v *Cvetju v jeseni* neločljivo povezan z dogajalnim prostorom. Da je povest prostorsko določljiva, je dokazala Marja Boršnik z zemljevidom in opombami k *Zbranemu delu*. Sklenemo lahko, da opombe te vrste pokažejo, da so fiktivni prostori in osebe v tesni zvezi z realnim prostorom (npr. Blegoš, Karlovščica, Lovsko brdo, Kal), ali pa opozorijo na odstopanja (npr. Ajdova reber) (Hladnik 2012: 278).

5 PROSTORSKA UMESTITEV RASTLINSTVA

Za primerjavo rastlinstva v povesti z rastlinstvom osrednjega dela Škofjeloškega hribovja je ključno to, da rastlinstvo iz povesti umestimo v prostor. Izrazom rastlinstva smo s pomočjo konteksta določili lokacijo in tako rekonstruirali podobo rastlinstva. Vse rastlinstvo ni bilo lokacijsko opredeljeno, kot tak primer lahko navedemo praprot. Iz povesti je skozi opise kmečkih opravil sicer mogoče ugotoviti, da v Škofjeloškem hribovju raste praprot, vendar ne moremo določiti kje. Iz konteksta izvemo le, da jo domačini povežejo v snope in te valijo v dolino, kjer jih naložijo na vozove.

Kadar se praprot spravlja, zlože jo v veliko butaro, katero s tanko vrvico obvežejo. (Tavčar 1956: 83)

Upoštevali smo le primere rastlinstva s poznano lokacijo. Na Jelovem brdu rasteta češnja in oreh, ki se v povesti ne pojavita na nobeni drugi lokaciji. Sicer je Jelovo brdo travnato, poleg cvetja, ki ni posebej poimenovano, najdemo tu vranje noge v Kalarjevi dolini in pokalice v bližini Mlačanovega posestva. Trdimo lahko, da so na Jelovem brdu tudi macesni, saj Tavčar v povesti piše, da se je z macesna oglašal strnad, ko sta se Meta in Janez vračala od Karovščice mimo Kalarjeve hiše v vas (Tavčar 1956: 34). Macesni uspevajo še na bregovih Karlovščice, saj Tavčar v povesti zapiše, da se v vodi zrcalijo macesni in jeseni (Tavčar 1956: 33). Jesen je v povesti omenjen samo v dogajanju ob Karlovščici, enako velja tudi za jelše. Poleg omenjenih dreves so bregovi Karlovščice travnati. Med Karlovščico in Jelovim brdom se razprostirajo senožeti. Te najdemo še v okolici Ažonove hiše in pod Koprivnikom poleg lesk. Okolico Lovskega Brda poraščata resa in hrast. V osrednjem delu Škofjeloškega hribovja prevladujejo bukovi gozdovi. Med Kalom in Ajdovo rebrijo so poleg bukve locirani še smreka, jelka in rododendron. Jagode in travnato rastlinstvo najdemo na Ajdovi rebri, ker je bil gozd tu izsekan. Bukve rastejo v okolici Poklona, kjer uspevajo Kristusove srajčke, in na območju pod Malenskim vrhom. Na Mladem vrhu naj bi po Tavčarjevem opisu našli jelke (Tavčar 1956: 15).

Pobočja vrhov Škofjeloškega hribovja so gozdnata, medtem ko sta sama vrhova Malega Blegoša in Blegoša travnata. Da je vrh Malega Blegoš travnat, lahko sklepamo iz Tavčarjeve pripovedi, da naj bi se tam pase ovce (Tavčar 1956: 60). Travnat vrh Blegoša pa potrjujeta besedni zvezi 'plešasti Blegoš' in 'tralnata njegova straha'. Na selški strani Blegoša raste planinsko cvetje: planike, rododendron, murke (Tavčar 1956: 62). Planina v knjigi *Poljanska in Selška dolina* piše, da je murk na vrhu toliko, da bi lahko Blegoš imenovali za goro murk (Planina 1962: 63).

6 NARAVNOGEOGRAFSKI ORIS ŠKOFJELOŠKEGA HRIBOVJA

Naravnogeografske značilnosti Škofjeloškega hribovja, katerega Tavčar imenuje Loško pogorje, so predstavljene z ozirom na naravne sestavine pokrajine kot okoljske dejavnike. Naravne sestavine vplivajo na prostorsko razporeditev rastlin neposredno in posredno. Predstavljeni neposredni dejavniki so podnebje, voda in kamninska zgradba. Na posredno delujoče okoljske dejavnike pa se nanašata prst in relief (Lovrenčak 2003: 34).

6.1 LEGA IN RELIEF

Škofjeloško hribovje je obsežna tektonska guba, zasukana v smeri sever-jug, nastala med Alpami in dinarskimi planotami (Eniko 2003: 47). Gre za močno razčlenjeni hriboviti svet v Zahodnem predalpskem hribovju, v porečju Selške in Poljanske Sore (Šifer 1974: 11). Škofjeloško hribovje sestavljajo štiri deli: Osrednje Škofjeloško hribovje, ki leži med Selško in Poljansko dolino, Šmohorsko hribovje, ki zavzema severovzhodni del Škofjeloškega hribovja, Ratitovško pogorje in Žirovsko hribovje na jugozahodnem delu hribovja (Gabrovec 1998: 73).

Za relief Škofjeloškega hribovja so značilni zaobljeni vrhovi, široka slemena, globoko zajedene doline in grape (Šifer 1974: 11). V osrednjem delu hribovja leži najvišji vrh Blegoš. Višina vrhov, ki tvorijo najvišji osrednji greben, narašča od vzhoda proti zahodu (Lubnik 1025 m, Stari vrh 1217 m, Mladi vrh 1374 m, Koprivnik 1393 m, Blegoš 1562 m) (Gabrovec 1998: 76). Nadmorska višina ima močan vpliv na rastlinstvo, saj se z njo v smeri navzgor znižuje temperatura. Preučevano območje sodi v spodnji in zgornji montanski pas, kjer so značilni bukovi gozdovi (Lovrenčak 2003: 83). Zgornja gozdna meja na Blegošu je 1500 m (Planina 1962: 62).

6.2 PODNEBJE

Škofjeloško hribovje ima zmerno celinsko podnebje zahodne in južne Slovenije. Za ta tip podnebja je značilna povprečna temperatura najtoplejšega meseca med 15 in 20 °C ter povprečna temperatura najhladnejšega meseca med 0 in – 3 °C. Za višje dele Škofjeloškega hribovja je značilno podnebje nižjega gorskega sveta, kjer temperatura najhladnejšega meseca pade pod – 3°C (Ogrin 1996: 45–46). Povprečno najtoplejši je julij, najhladnejši pa januar. Jesenski meseci so na splošno toplejši kot pomladni (Planina 1972: 88). Glede temperatur izstopa termalni pas na prisojnih pobočjih med 600 in 800 m nadmorske višine, kjer je povprečna letna temperatura za stopinjo višja kot v dolini (Gabrovec 1998: 78). Srednja letna temperatura je pokazatelj potrebe rastlin po toploti. Za obravnavano območje so tako značilne mikrotermne rastlinske vrste (npr. smreka) (Lovrenčak 2003: 46).

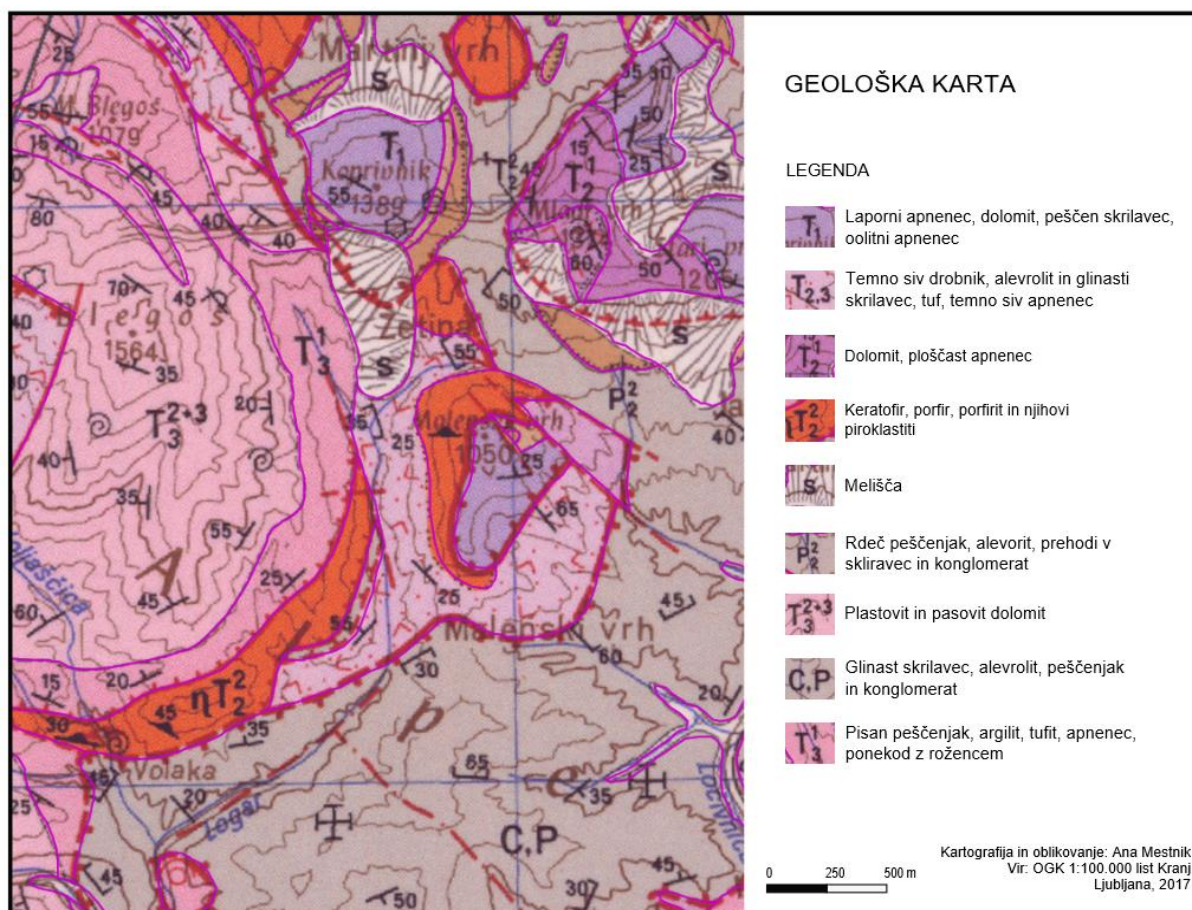
Zaradi lege v zahodnem delu Predalpskega hribovja je za Škofjeloško hribovje značilna velika namočenost (Ogrin 1996: 49). Pogosti jugozahodni vetrovi vplivajo na kopičenje oblakov nad

Škofjeloškim hribovjem, saj sta od Tržaškega zaliva v smeri proti severovzhodu Porezen in Blegoš prva vrhova z višino nad 1500 m (Planina 1972: 89). Ker ima območje submediteranski padavinski režim, je primarni višek padavin jeseni, sekundarni pa konec pomladi ali v začetku poletja. Najmanj padavin je na prehodu zime v pomlad in v obeh osrednjih poletnih mesecih (Gabrovec 1998: 78).

6.3 GEOLOŠKA ZGRADBA IN PRSTI

Geološka zgradba je podobno kot v drugih predalpskih hribovjih zelo pestra. Prevladujejo zlasti starejši (paleozojski), pa tudi mlajših (mezozojski) skrilavci, peščenjaki in dolomiti, medtem ko je apnenca manj (Šifer 1974: 11). Iz apnenca je zgrajena večina najvišjih vrhov osrednjega Škofjeloškega hribovja, izjema je Blegoš, ki je dolomit. V severozahodnem delu pa se pojavljajo tudi vulkanske kamnine, in sicer keratofir, porfir in v manjšem obsegu diabaz (Gabrovec 1998: 75–76).

Slika 13: Geološka karta.

Geološka podlaga je odločilno vplivala na nastanek prsti (Eniko 2003: 48). Na nepropustnih kamninah so se razvile distrične rjave prsti. Na apnencih in dolomiti pa so rjave pokarbonatne prsti in rendzine, ki so značilne predvsem za strmejša pobočja (Gabrovec 1998: 78). Prsti so

posredno delujoči okoljski dejavnik, ki na rastline najbolj vpliva s hranili in vodo. Za raznolikost rastlinstva je pomembna tudi reakcija prsti. Velja, da so kisloljubne združbe revnejše z rastlinskimi vrstami kot bazofilne (Lovrenčak 2003: 80).

6.4 VODE

Zaradi prevlade vododržnih hribin se je v Škofjeloškem hribovju razvila gosta rečna mreža (Šifer 1974: 11). Škofjeloško hribovje sodi v porečje reke Sore, ki nastane po združitvi Poljanske in Selške Sore v Škofji Loki. Za Poljansko in Selško Soro je značilen dežno-snežni režim s primarnim viškom marca in aprila ter sekundarnim viškom novembra. Glavni nižek je poleti, v mesecu avgustu, drugotni zimski nižek pa januarja ali februarja (Gabrovec 1998: 77). Pod Dolenjo Žetino leži na blegoški strani grapa Karlovščice. Karlovščico, ki izvira pod Črnim kalom, opisuje Tavčar v *Cvetju v jeseni*. Vodotoki pomembno vplivajo na okoliško rastlinstvo, ob njih uspevajo higrofiti. Gre za organizme, ki imajo ozko toleranco glede potreb po vodi, zato daljšega pomanjkanja vode ne prenesejo. Rastline imajo slabo razvit koreninski sistem, listi so široki, tanki, s slabo razvito kutikulo. Med vlagoljubne rastline spada npr. črna jelša (Lovrenčak 2003: 67).

7 FITOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI ŠKOFJELOŠKEGA HRIBOVJA

Da bi se čim bolj približali Tavčarjevemu opisu rastlinstva v *Cvetju v jeseni* (1917), smo pri predstavitvi fitogeografskih značilnosti Škofjeloškega hribovja izhajali iz Ilešičevega članka *Škofjeloško hribovje: Geografski opis Poljanske in Selške doline*, iz leta 1938 v primerjavi z novejšo literaturo (poglavje *Cerkljansko, Škofjeloško, Polhograjsko in Rovtarsko hribovje iz Slovenija – pokrajine in ljudje*).

Škofjeloško hribovje je zaradi obilnih padavin in pretežno nepropustne matične podlage poraslo z bujnim rastlinstvom. Tvori ga predvsem gosta gozdna odeja, ki uvršča Škofjeloško hribovje med najbolj gozdnate v Sloveniji. Gozd prekriva približno 46 % celotne površine. Gozdna odeja je povsod kompaktna, ponekod v višjih delih skoraj nepretrgana. Večja z gozdom neporasla območja so najintenzivneje poseljeni predeli (npr. Javorje, Žetini pod Blegošem) in nekateri vrhovi. Brez gozda je vrh Blegoša, vendar v tem primeru ne gre za prvotno gozdno mejo, povzročeno zaradi podnebnih razmer (Ilešič 1938: 75–76).

Hrasta, gabra in javorja je malo, vendar v njihovem obstoju priča precej krajevnih imen, navedli bomo nekaj primerov: Hrastje pri Hotavljah, Hrastnica nad Loko, Gaberk, Gabrovo, Javorje. Za visoke senožeti, zlasti na dolomitnem svetu je značilna breza. Ena tretjina je čistih iglastih gozdov, od tega več kot polovico smreke. Na Blegošu pa uspevajo bukovi gozdovi.

Za razliko od Ilešiča, ki navaja, da je v Škofjeloškem hribovju največ mešanega gozda (Ilešič 1938: 77), lahko v novejših opisih rastlinstva zasedimo, da v Škofjeloškem hribovju prevladujejo predvsem bukovi gozdovi. Med njimi se na nižjih prisojnih legah pojavlja

toploljubni gozd bukve in gabrovca, na osojnih predalpski gozd bukve in jelke. Na območjih z bolj kislimi prstmi uspeva kisoljubni gozd bukve, kostanja in hrastov (Gabrovec 1998: 78).

V nadaljevanju diplomskega dela se bomo osredotočili na fitogeografsko podobo preučevanega območja. Določili smo ga na podlagi dogajalnega prostora povesti *Cvetje v jeseni*. Preučevano območje leži v osrednjem delu Škofjeloškega hribovja in zaobjema vsa dogajališča povesti. Na severu je omejeno z nizom vrhov, ki ga sestavljajo: Mali Blegoš (1114 m), ki območje hkrati zamejuje na zahodu, Koprivnik (1393 m) in Mladi vrh (1374 m). Na jugu preučevano območje sega do Lovskega Brda, na vzhodu pa do Dolenje Sevnice.

Slika 14: Proučevano območje na letalskem posnetku.

Vir podatkov: ARSO, 2017.

Preučevano območje obsega tako travnate kot gozdne površine. Njihova razporeditev je razvidna iz letalskega posnetka. Večina travnatega rastlinstva je v okolici naselji. Kot travnato območje izstopa vrh Blegoša. Vrh Malega Blegoša je danes poraščen z gozdom, kljub temu da Tavčar za oba vrhova navaja, da sta travnata. Travnatih površin je bilo v preteklosti več, saj je bil v 17. stoletju velik del bukovih gozdov v Škofjeloškem hribovju posekanih, ker so les uporabljali v plavžih (Gabrovec 1998: 78). Izsekane gozdne površine zasledimo tudi v povesti *Cvetje v jeseni*.

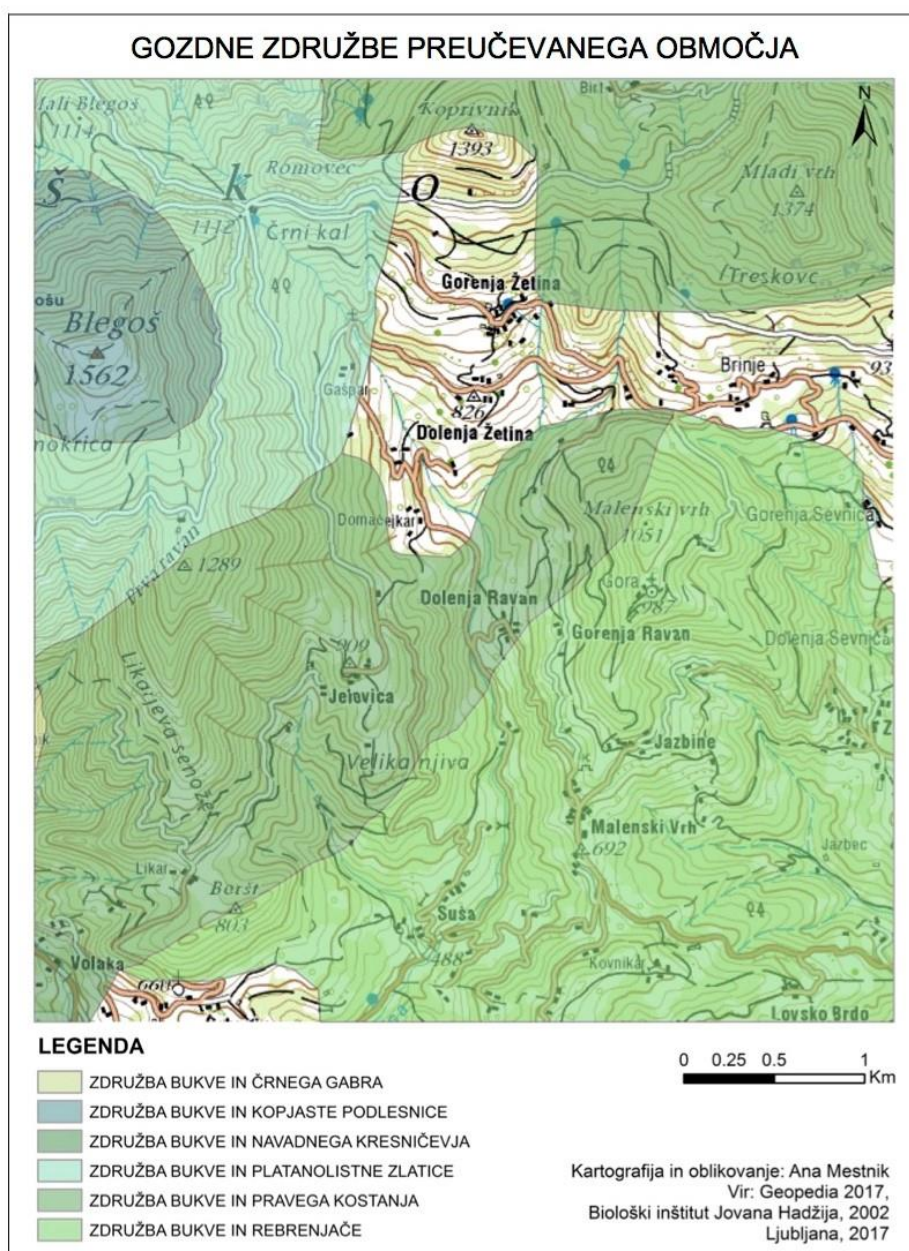
Dospela sva do Ajdove rebri. Na desno in levo je bil gozd izsekan. (Tavčar 1956: 60)

Da je izsekavanju sledil proces pogozdovanja, priča podatek, da so pred 2. svetovno vojno zasadili smrekove monokulture (Gabrovec 1998: 78). Povečevanje gozdnih površin se sklada z že omenjenimi opombami Marje Boršnik, kjer navaja, da je razgled na štiri cerkve zarastel gozd (Boršnik 1956: 377).

7.1 GOZDNE ZDRUŽBE PREUČEVANEGA OBMOČJA

Na podlagi vegetacijske karte gozdnih združb Slovenije v merilu 1 : 400.000 na izbranem območju prepoznamo šest bukovih gozdnih združb: združbo bukve in črnega gabra, združbo bukve in kopjaste podlesnice, združbo bukve in navadnega kresničevja, združbo bukve in platanolistne zlatice, združbo bukve in pravega kostanja ter združbo bukve in rebrenjače. V nadaljevanju bomo predstavili prevladujoči gozdni združbi, in sicer: gozdno združbo bukve in rebrenjače ter gozdno združbo bukve in pravega kostanja.

Slika 15: Gozdne združbe na preučevanem območju.

7.1.1 Združba bukve in rebrenjače

Gozd bukve in rebrenjače je aconalna gozdna združba. Razširjena je zlasti v osrednjem delu Slovenije. Pojavlja se na nadmorskih višinah od 300 do 900 metrov, predvsem na blago nagnjenih pobočjih in položnih hrbtih. Gozdna združba uspeva na vseh ekspozicijah. Matično podlago gradijo paleozojske kamnine, pretežno skrilavi glinavci, peščenjaki in breče. Na njih so pretežno srednje globoke do globoke distrične rjave prsti, manj je raknerjev. V drevesni plasti so prevladujoče rastlinske vrste: bukev (*Fagus sylvastica*), graden (*Quercus petraea*), pravi kostanj (*Castanea sativa*), navadna smreka (*Picea abies*), rdeči bor (*Pinus sylvestris*), bela jelka (*Abies alba*) in navadna breza (*Betula pendula*). V grmovni plasti uspevajo: navadna krhlika (*Frangula alnus*), bukev (*Fagus sylvastica*), graden (*Quercus petraea*) in jerebika (*Sorbus aucuparia*). Rebrenjača (*Blechnum spicant*), škrlatnordeča zajčica (*Prenanthes purpurea*), kokoševčevolstni svišč oz. svečnik (*Gentiana asclepiadea*), gozdna borovnica (*Vaccinium myrtillus*) in gorjanka (*Thelypteris limbosperma*) uspevajo v zeliščni plasti predstavljene gozdne združbe (Marinček, Čarni 2002: 50).

Slika 16: Združba bukve in rebrenjače.

Avtorica: Ana Mestnik, 2017.

7.1.2 Združba bukve in pravega kostanja

Združba bukve in pravega kostanja (*Castaneo sativae – Fagetum*) je znana tudi pod imenom zmerno kisoljubni gozd in je aconalna gozdna združba. Vezana je na nekarbonatno matično podlago in porašča prisojna, srednje strma do strma pobočja, v katera so mestoma vrezani globoki jarki. Pojavljajo se pretežno v podgorskem pasu na nadmorskih višinah od 100 do 700 (900) metrov. Uspeva na zelo različnih kamninah, med katerimi prevladujejo peščenjaki laporji in skrilavci različnih starosti, in na pretežno srednje globokih do globokih zelo skeletnih distričnih rjavih prsteh. Diagnostične rastlinske vrste, ki tvorijo združbo bukve in pravega kostanja, v drevesni plasti so: bukev (*Fagus sylvatica*), graden (*Quercus petraea*) in pravi kostanj (*Castanea sativa*). Za grmovno plast so značilne naslednje vrste: navadna krhlika (*Frangula alnus*), črni jesen (*Fraxinus ornus*), češnja (*Prunus avium*) in srhkostebelna robida (*Rubus hirtus*). V zeliščni plasti so: navadna sladka koreninica (*Polypodium vulgare*), jesenska vresa (*Calluna vulgaris*), navadna smrdljivka (*Frangula alnus*), kokoševčevolstni svišč oz. svečnik (*Gentiana asclepiadea*) itd. (Marinček, Čarni 2002: 51).

7.2 PREGLED IZBRANIH RASTLINSKIH VRST PREUČEVANEGA OBMOČJA

Rastlinske vrste, ki so v povesti *Cvetje v jeseni* lokacijsko določene, so regularne za primerjavo z današnjo fitogeografsko podobo pokrajine. O obstoju izbranih rastlinskih vrst preučevanega območja lahko sklepamo na podlagi terenskega dela in okoljskih dejavnikov. Ti dajejo pokrajini tipičen značaj in pogojujejo rastiščne razmere, s katerimi se povezujejo rastlinske vrste. V nadaljevanju je prikazanih 13 rastlinskih vrst, za katere lahko trdimo, da uspevajo v osrednjem delu Škofjeloškega hribovja.

7.2.1 Siva jelša (*Alnus incana*)

Tavčar v povesti *Cvetje v jeseni* zapiše samo izraz jelša, torej drevesa ne opredeli natančneje z vrsto. Izbirali smo med črno in sivo jelšo ter se odločili za slednjo, ker je združba sive jelše značilna predvsem za montanski pas. Uspeva na karbonatnih in nekarbonatnih peščenih nanosih ob gornjem in srednjem toku rek (Marinček, Čarni 2002: 11). Jelša je v povesti locirana ob vodotoku Karlovščica. Iz izdelane geološke karte (Karta 1) lahko razberemo, da Karlovščica teče po pisanem peščenjaku, argilitu, apnencu in tufitu. Kamninska podlaga ustreza pogojem za rast sive jelše, saj je ta lahko karbonatna in nekarbonatna. Siva jelša uspeva na vlažnih rastiščih, dobro prenaša suha tla in sončno pripeko. Odporna je proti nizki zimski temperaturi, slani ter snegu (Brus 2012: 160). Združba sive jelše v svoji diagnostični kombinaciji rastlinskih vrst ne omenja jesena, katerega je Tavčar skupaj z jelšo umestil na bregove Karlovščice in se tudi sicer dokaj pogosto pojavljata skupaj.

7.2.2 Bela jelka (*Abies alba*)

Bela jelka, imenovana tudi navadna jelka, je gorska drevesna vrsta. Najbolj znana lastnost navadne jelke je njena velika sencozaščitna sposobnost (Brus 2012: 14). Kot rastlinski indikator nakazuje senčne rastiščne pogoje (Repe 2010: 161). V Sloveniji raste na nadmorski višini med 800 in 1200 m. Ustrezajo ji sveže, globoke in hranilne prsti na karbonatni in nekarbonatni matični podlagi (Brus 2012: 14). Navedeni nadmorska višina in matična podlaga se skladata z geološkimi in reliefnimi značilnostmi preučevanega območja. Obstoječe jelke v osrednjem delu Škofjeloškega hribovja lahko potrdimo na podlagi značilnosti gozdne združbe bukve in rebrenjače, kjer je jelka navedena kot prevladujoča rastlinska vrsta, ter rezultatov terenskega dela. Na terenu smo opazili posamezne, sicer manjše, primerke navadne jelke v okolici Črnega kala in višje po severnem in severovzhodnem pobočju Blegošja do gozdne meje.

Slika 17: Bela jelka.

Avtorica: Ana Mestnik, 2017.

7.2.3 Navadni oreh (*Juglans regia*)

Navadni ali beli oreh uspeva na blagih pobočjih, globokih, svežih in rahlih prsteh na apnenčasti matični podlagi. V gozdu le tu in tam rastejo posamezni primerki, saj potrebuje za rast dovolj svetlobe in prostora. Najpogostejši je v bližini človekovih bivališč kot sadno drevo (Brus 2012: 192–193). Tudi v *Cvetju v jeseni* je lociran na območje Gorenje Žetine. Naselje leži nad mejo 800 m do katere uspeva oreh (Brus 2012: 192). Vseeno lahko potrdimo Tavčarjev opis, da v Gorenji Žetini uspeva oreh, saj smo ga tekom terenskega dela opazili na območju Gorenje Žetine.

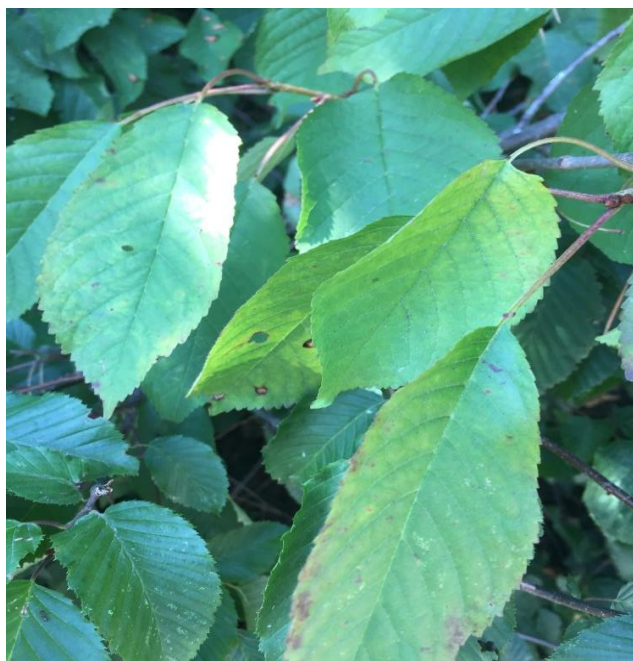
7.2.4 Evropski macesen (*Larix decidua*)

V Sloveniji raste macesen na jugovzhodnem robu areala alpske rase. Gre za svetloлюбno rastlinsko vrsto, ki dobro prenaša močan veter, zimski mraz ter spomladansko in jesensko slano. Je ena najpogostejših drevesnih vrst, ki gradi gozdno mejo (Brus 2012: 46). V *Cvetju v jeseni* macesna ne zasledimo ob gozdni meji na Blegošu, ampak na nižjih nadmorskih višinah ob Karlovščici in v okolici Gorenje Žetine, kjer smo primerek evropskega macesna opazili na terenskem delu. Iz geološke karte (Karta 1) je razvidno, da je v okolici Gorenje Žetine temno siv apnenec (oznaka T_{2,3}), ki je poleg globokih, zračnih in z minerali bogatih tleh značilen za rastišče evropskega macesna (Brus 2012: 46).

7.2.5 Divja češnja (*Prunus avium*)

Divji češnji najbolj ustrezajo sončna pobočja in gozdni robovi. Najpogostejša je v nižinskem gradnovo-gabrovem in za naše preučevanje interesantnejšem sredogorskem bukovim gozdom. (Brus 2012: 202). Kot diagnostična rastlinska vrsta se pojavlja v eni od prevladujočih gozdnih združb obravnavanega območja, in sicer združbi bukve in pravega kostanja. Tavčar češnjo omenja v opisu idilične vasice pod Blegošem. Na enako lokacijo locira češnjo Planina, ki navaja, da Gornjo Žetino obdajajo njive in senožeti, ki so okrašeni s šopi macesnov in češnjevih dreves (Planina 1962: 60). Divjo češnjo smo prepoznali na terenskem delu v okolici Gorenje Žetine, zato lahko njen obstoj potrdimo.

Slika 18: Divja češnja.

Avtorica: Ana Mestnik, 2017.

7.2.6 Navadna bukev (*Fagus sylvatica*)

Navadna bukev uspeva po vsej Sloveniji, izjeme so le poplavne nižine panonskega sveta in suha rastišča sredozemskega sveta. Z večjim ali manjšim deležem je zastopana v kar 71,1 % slovenskih gozdov. Tako da v Sloveniji med gozdnimi tipi prevladujejo različni bukovi gozdovi (Brus 2012: 130–131). Bukove gozdne združbe so na preučevanem območju prisotne v šestih različicah, kar potrjuje obstoj drevesne vrste v osrednjem delu Škofjeloškega hribovja. Bukev ima najraje sveže, globoke, s kalcijem bogate humozne prsti. Navzgor sega vse do zgornje gozdne meje in je v zahodnem delu predalpskega hribovja njena graditeljica (Brus 2012: 130).

Tavčar izmed vseh vrstno poimenovanih dreves največkrat uporabi bukev. Frekventnost te besede lahko povežemo z dejanskim stanjem preučevanega območja, saj je navadna bukev prevladujoče drevo v pokrajini. Na terenu smo jo opazili vse do gozdne meje, kjer bukovi gozdovi pod vrhom Blegoša prehajajo v planinski travnik.

Slika 19: Navadna bukev.

Avtorica: Ana Mestnik, 2017.

7.2.7 Navadna smreka (*Picea abies*)

Tavčar je smreko v povest umestil med Kal in Blegoš. Ker smo jih na tem območju opazili na terenskem delu, lahko potrdimo da se opis povesti ujema z dejanskim stanjem v pokrajini. Tako kot bukev je smreka razširjena skoraj po vsej Sloveniji. Najbolj ji ustrezajo sveže in zračne prsti na vseh podlagah. Odporna je na mraz in nizke zimske temperature, zato uspeva tako v nižjih kot v višjih nadmorskih višinah (Brus 2012: 30).

7.2.8 Navadna leska (*Corylus avellana*)

V Sloveniji je navadna leska samonikel, do 5 m velik, grm. Razširjena je predvsem v pasu hrastovih in bukovih gozdov (Brus 2012: 169). Pri nas uspeva do 1000 m nadmorske višine. Ustrezajo ji sveže, globoke in bogate prsti. Ne uspeva na zamočvirjenih in zelo kislih prsteh. Prav tako ne prenese sence, zato najpogosteje porašča gozdi rob in opuščene kmetijske površine (Gozd in gozdarstvo. Leska.). Navadno lesko smo na terenskem delu opazili na gozdnem robu med Gorenjo Žetino in Črnim Kalom.

Slika 20: Navadna leska.

Avtorica: Ana Mestnik, 2017.

7.2.9 Dlakavi sleč (*Rhododendron hirsutum*)

V povesti *Cvetje v jeseni* ne zasledimo izraza dlakavi sleč. Da gre pravzaprav za to vrsto smo ugotovili šele s pomočjo terenskega dela. Tavčar v povesti uporabi ljudsko poimenovanje rastline, hudičele, zraven pa v oklepaju navede izraz rododendron. Rododendron tvori prvi del latinskega poimenovanja rastline. Izbirali smo, ali se v povesti pojavlja dlakavi sleč (*Rhododendron hirsutum*) ali rjasti sleč (*Rhododendron ferrugineum*), saj so za obe vrsti značilni rdeči cvetovi. Dlakavi sleč uspeva na apnenčastih prsteh, medtem ko rjastemu sleču ustrezajo kisle prsti. Ker na preučevanem območju prevladuje karbonatna matična podlaga, smo sklepali, da gre za dlakavi sleč. To smo potrdili na podlagi ploščatih listov, zelenih na obeh straneh, ki imajo na robu štrleče dlake (Lippert 1990: 150). Dlakavi sleč smo na terenu opazili na travnatem vrhu Blegoša in na njegovih gozdnatih pobočjih. Na obe lokaciji ga je v *Cvetju v jeseni* umestil Tavčar.

Slika 21: Dlakavi sleč.

Avtorica: Ana Mestnik, 2017.

7.2.10 Spomladanska resa (*Erica carnea*)

Spomladanska resa je do 30 cm visok pritlikavi grm z igličastimi vednozelenimi listi. Raste večinoma na apnenčastih tleh (Lippert 1990: 150). V povesti je spomladanska resa locirana med Lovskim brdom in Gorenjo Žetino, kjer prevladujejo glinasti skrilavec, peščenjak, konglomerat in temno siv apnenec. Na podlagi terenskega dela lahko trdimo, da raste tudi višje od Gorenje Žetine po pobočju Blegoša. Čas cvetenja spomladanske rese je od marca do junija (Lippert 1990: 150), tako da v času opravljanja terenskega dela ni več cvetela. Kljub temu prepoznavanje rastline ni bilo oteženo.

7.2.11 Rhellikanova črna murka (*Nigritella rhellicani*)

Čeprav Janez in Meta na Blegošu nista videla murk, Tavčar v povesti *Cvetje v jeseni* zapiše, da le-te tu uspevajo (Tavčar 1956: 62). Pod imenom murka omenja to cvetlico, ki raste po travni ruši Blegoša, tudi Planina (Planina 1962: 63). Po opravljenem terenskem delu smo ugotovili, da gre za Rhellikanovo črno murko. Črna murka je do 15 cm visoka rastlina s travastimi listi. Na terenu smo jo prepoznali po cvetovih črno rdeče barve. Čas cvetenja je od julija do septembra. Dišeči cvetovi spominjajo na vonj vanilje (Lippert 1990: 116). Na Blegošu uspevajo črne murke na travnatem vrhu nad gozdno mejo, torej nekje med 1500 m in 1562 m. Ta nadmorska višina se sklada z nadmorsko višino, ki pogojuje rastišče razmere črne murke, opisane v priročniku W. Lipperta *Alpsko cvetje*. Avtor navaja, da rastejo črne murke v Alpah, nad 1500 m nadmorske višine, na suhih tratoah (Lippert 1990: 116).

Slika 22: Črna murka.

Avtorica: Ana Mestnik, 2017.

7.2.12 Planika (*Leontopodium alpinum*)

Planiko locira Tavčar skupaj z dlakavim slečem in črno murko na travnat vrh Blegoš, vse tri vrste z nadpomenko poimenuje planinsko cvetje. Planika cveti med julijem in septembrom, vendar kljub temu na terenu nismo opazili njenih značilnih zvezdastih cvetov bele barve. Planika uspeva na nadmorski višini večinoma nad 1500 m, kar bi bilo glede na nadmorsko višino Blegoš ustrežno. Vendar so za rastišče značilni nesklenjena travišča, zatravljena melišča in sklance razpoke (Lippert 1990: 200), kar ni tipično za najvišji vrh Blegoš. Nikjer nismo zasledili podatka, da bi na Blegošu rasle planike. Ker jih tudi na terenu nismo opazili težko trdimo, ali so tam kdaj zares obstajale, ali so le plod Tavčarjeve domišljije.

7.2.13 Močvirska samoperka (*Parnassia palustris*)

V Cvetju v jeseni se močvirska samoperka pojavlja pod imenom Kristusove srajčke. Za rast ji ustrezajo močvirski travniki in nizka barja, najdemo pa jo tudi na tratah in grušču. Cveti od junija do septembra (Lippert 1990: 200). Ključnega pomena pri prepoznavanju rastline je bil en sam cvet na vrhu stebela. Cvet ima pet venčnih listov bele barve z izrazitim vzorcem.

Slika 23: Močvirska samoperka.

Avtorica: Ana Mestnik, 2017.

8 SKLEP

Cvetje v jeseni je kmečka povest pisatelja Ivana Tavčarja o ljubezni osrednjih oseb Janeza in Mete. Povest pripada dvema žanrskima tipoma, in sicer idilični in patriotski povesti. Z obema žanrskima oznakama se povezuje tudi raziskovana motivika rastlinstva. Ta se povezavi z delovno folklorno motiviko pojavi 26-krat, medtem ko na njeno pojavitev z domoljubnimi pasusi naletimo le 1-krat. Povest je postavljena v Škofjeloškego hribovje. Opisi, ki idealizirajo kmečko življenje in vaško pokrajino, vključujejo motive rastlinstva. Izkazalo se je, da je največ motivov rastlinstva povezanih ravno s prostorom. Rastlinstvo ima v vlogi oblikovalca podobe pokrajine Škofjeloškega hribovja v povesti 122 pojavitev, zato bi se nemara zdela žanrska oznaka pokrajinska povest ustrežnejša.

Da bi ugotovili pogostnost pojavljanja izrazov za rastlinstvo in njihovo razmerje med ostalimi besedami, smo naredili preštevno analizo povesti s pomočjo brezplačnega računalniškega orodja *Voyant Tools*. Sprva smo dali orodju v branje celotno besedilo, s 26.349 besedami, vendar se v besednem oblaku, omejenem na 75 najfrekventnejših besed v povesti, ni izrisal izraz, ki poimenuje rastlinstvo. Izraz za rastlinstvo se je pojavil šele, ko smo množico najpogostejših besed v povesti razširili na 325. Zato se je zdelo smiselno, da v nadaljevanju preštevne analize pozornost zožimo na posamezna poglavja. Zastopanost motivike rastlinstva je po poglavjih različna, od 0 do 78 motivov rastlinstva. Sklepamo lahko, da je neenakomerna razporeditev rastlinstva po poglavjih pogojena z dogajalnim prostorom. Izkaže se, da so z motiviko rastlinstva najbogatejša tista poglavja, ki se dogajajo v naravi Škofjeloškega hribovja, in sicer 2., 4., 7. in 8. poglavje. Sedmo poglavje izrazito izstopa, saj vsebuje 78 pojavitev rastlinstva. Pestrost 7. poglavja z motiviko rastlinstva lahko utemeljimo na podlagi vsebine in dogajalnega prostora. V tem poglavju se namreč Janez in Meta odpravita na izlet na Blegoš, kjer se motivi rastlinstva prepletajo z motivom ljubezni, čeprav do izpovedi le-te ne pride. Po frekventnosti 7. poglavju sledita 2. in 4. poglavje, v obeh se rastlinstvo pojavi 23-krat.

Motivika rastlinstva je v povesti prisotna 175-krat. Izraze, ki referirajo na rastlinstvo, smo razdelili v dve skupini. Prvo skupino predstavlja naravno bivajoče rastlinstvo. Ta skupina izrazov rastlinstva je v povesti pogostejša (148 pojavitev) rabljena od druge, ki ima 27 pojavitev. V drugo skupino so uvrščeni izrazi rastlinstva, za katere smo v povesti glede na njeno vsebino in sporočilo prepoznali metaforične in simbolne razsežnosti. Metaforika rož oz. cvetja je v povesti najpogostejša, zasledimo jo že v naslovu povesti. Naslovna metafora *Cvetje v jeseni*, v kateri nastopajo Kristusove srajčke, nakazuje na 66 pisateljevih let ter na njegovo pozno literarno dejavnost. Naslov lahko povežemo tudi z zapoznelo ljubeznijo med Janezom in Meto. Zanimivo se nam je zdelo dejstvo, da se znanstveno ime Kristusovih srajčk *Parnassia palustris* nanaša na goro Parnas, kjer naj bi prebivale muze. Mogoče pa sta ravno Blegoš in tamkajšnjo kmečko življenje »muza« oz. navdih Tavčarjevega literarnega ustvarjanja.

V nadaljevanju diplomskega dela smo zasnovali tipologijo rastlinstva na način binarnih opozicij, ki dokazuje različno vlogo rastlinstva v povesti. Rastlinstvo smo ločili na travniško in gozdno. Ugotovili smo, da ima travniško rastlinstvo več pojavitev (19 pojavitev) s simbolnimi in metaforičnimi razsežnostmi od gozdnega (8 pojavitev). Gozdno rastlinstvo pa ima večjo vlogo kot oblikovalec podobe pokrajine. V povezavi s pokrajino se gozdno rastlinstvo pojavi

82-krat, travniško pa 62-krat. Bolj izenačeni sta obe vrsti rastlinstva v povezavi z delovno folklorno motiviko, saj ima travniško rastlinstvo (14-krat) dve pojavitvi več kot gozdno (12-krat). Statistično gledano pa bistvenih razlik ni. Vso rastlinstvo, ki ga prištevamo h gozdnemu ima 90 pojavitev, travniško pa 85. Rezultat med razmerjem gozdnega in travniškega rastlinstva se sklada z letalskim posnetkom preučevanega območja, iz katerega je razvidno, da je z gozdom poraslih površin več kot s travnikom.

Vez med literarnovednim in geografskim preučevanjem rastlinstva predstavlja literarni prostor. Kot najfrekventnejše dogajališče se je izkazalo Jelovo brdo, ki se v povesti pojavi 40-krat. Gre za fiktivno naselje, saj je njegovo pravo ime Gorenja Žetina. S pomočjo opomb Marje Boršnik iz šeste knjige Tavčarjevega *Zbranega dela* smo rekonstruirali dogajalni prostor povesti in s tem določili območje, ki smo ga v nadaljevanju diplomskega dela predstavili z vidika naravnogeografskih značilnosti, s poudarkom na fitogeografskih.

Škofjeloško hribovje leži v Zahodnem predalpskem hribovju, v porečju Selške in Poljanske Sore. Relief je močno razčlenjen z značilnimi zaobljeni vrhovi, širokimi slemenimi ter globoko zajedenimi dolinami in grapami. V osrednjem delu hribovja leži najvišji vrh Blegoš (1562 m). Škofjeloško hribovje zaradi obilnih padavin in pretežno nepropustne kamninske osnove prekriva bujno rastlinstvo. Z gozdom neporasla območja so območja naselji (npr. Javorje, Žetini pod Blegošem) in nekateri vrhovi. Med gozdovi prevladujejo bukovi. Na preučevanem območju smo na podlagi vegetacijske karte gozdnih združb Slovenije v merilu 1 : 400.000 prepoznali šest gozdnih združb, vse so bukove: združbo bukve in belega gabra, združbo bukve in kopjaste podlesnice, združbo bukve in navadnega kresničevja, združbo bukve in platanolistne zlatice, združbo bukve in pravega kostanja ter združbo bukve in rebrenjače. Na podlagi navedenih gozdnih združb in izdelane karte gozdnih združb preučevanega območja lahko potrdimo hipotezo, da na tem območju prevladujejo bukove gozdne združbe.

Rastlinske vrste, ki smo jih lahko na podlagi povesti umestili v prostor, so regularne za primerjavo z današnjo podobo rastlinstva v osrednjem delu Škofjeloškega hribovja. Za primerjavo smo izbrali 13 rastlinskih vrst, od tega 7 dreves (siva jelša, bela jelka, navadni oreh, evropski macesen, divja češnja, navadna bukev in navadna smreka), 3 grmovne vrste (navadna leska, dlakavi sleč in spomladanska resa) in 3 vrste cvetja (Rhellikanova črna murka, planika in močvirska samoperka). Obstoje izbranih rastlinskih vrst preučevanega območja smo dokazovali na podlagi terenskega dela in okoljskih dejavnikov. Tavčarjevi opisi rastlinstva se z današnjo fitogeografsko podobo ujemajo v vseh primerih. Izjema je le planika, za katero ne moremo z gotovostjo trditi, ali si jo je pisatelj izmislil, ali na Blegošu dejansko uspeva. Rastiščni pogoji na Blegošu za planiko niso optimalni, poleg tega pa je nismo opazili na terenskem delu. Hipotezo, rastlinstvo iz povesti je v večini podobno današnjimi fitogeografskimi značilnostmi, lahko potrdimo. Zanimivo je, da se v povesti med vrstno določenimi rastlinami največkrat, in sicer 10-krat, pojavi bukev. Torej je bukev najpogostejše drevo povesti in preučevanega območja.

Na ključno vprašanje diplomskega dela, ali se motivi rastlinstva, kakor jih je uporabil Tavčar v povesti *Cvetje v jeseni*, dejansko ujemajo s fitogeografskimi značilnostmi osrednjega dela Škofjeloškega hribovja, lahko odgovorimo pritrdilno.

9 SUMMARY

Autumn Blossoms is Ivan Tavčar's rural novel, which belongs to two different generic types – the idyllic novel and the patriotic novel. Its vegetation motifs are closely connected to both of those genres. The vegetation motifs in the book appear 26 times while the patriotic motif appears only once. The plot of the novel is located in the highlands of Škofja Loka. It turns out that the vegetation motifs (they appear in the book 122 times) are closely connected to the literary space, therefore the term regional novel would be more appropriate.

In order to fully understand the occurrence frequency of the terms vegetation and its connection to the rest of the words, an analysis based on counting was made with the help of a computer tool called *Voyant Tools*. Firstly, the tool analyzed the whole 26.349 words long text, but in the word cloud that was limited only to the 75 most frequently used words, there weren't any connected to the vegetation. The term vegetation does not appear until we expanded the set of the most common words to 325. This is exactly why it seems reasonable to limit the analysis to the individual chapters. The representation of the vegetation motifs varies. In some chapters, there are none, and in others, you have up to 78 motifs of vegetation. It turns out, that chapters with the most motifs are located in the nature of the highlands of Škofja Loka, i.e. in 2nd, 4th, 7th and 8th chapter.

The vegetation motifs in the novel appear 175 times. The terms referring to the vegetation are divided into two separate groups. The first group represents the natural vegetation, which is more commonly used (148 times) than any others, that are used only 27 times. The second group represents the vegetation with a metaphorical and symbolical meaning. The most common one is the metaphorical meaning of the plants. This can be seen from the title itself. The metaphorical title *Autumn Blossoms* indicates the writer's age and his late literary activity. The title could be also connected to the delayed love between Janez and Meta.

The next part of this thesis is based on the topology of the vegetation and its binary oppositions. The conclusion was, that the meadow vegetation (19 occurrences) has more symbolical and metaphorical meanings than the forest vegetation (8 occurrences). The forest vegetation has a greater role when it comes to shaping the landscape. In connection to the landscape, the forest vegetation appears about 82 times and the meadow vegetation 62 times. Based on the occurrence, both types of vegetation are almost tied in connection to the labor folklore motifs. The meadow vegetation appears 14 times and the forest vegetation appears 12 times. Statistically, there aren't many differences. The forest vegetation appears 90 times and the meadow vegetation appears 85 times. The result of the ratio between those two, agrees with the aerial photograph of the analyzed area. The photograph clearly shows how the forest vegetation dominates over the meadow vegetation.

The connection between the literary and geographical study of vegetation is shown through the literary space. The most common one turned out to be Jelovo brdo, since it appears 40 times. The literary space has been reconstructed with the help of Marja Boršnik's comments from Tavčar's sixth book called *Zbrano delo*. The analyzed literary space is presented from the natural-geographical features, with the emphasis on the phytogeographical features.

The highlands of Škofja Loka is located in the Western part of the Prealps, in the river basins of Selška Sora and Poljanska Sora. Because of the heavy rainfall and the impermeable rocks, it is covered with heavy vegetation. The only part that isn't covered by forests are the surrounding villages and some of the peaks. The beech tree is the most common one. Based on the vegetation map of the Forest Organization of Slovenia with a scale of 1 : 400.000 we recognized 6 forest organizations . If we consider the forest organization and the map of the analyzed area, it can be confirmed that the beech tree really is the most common one.

To compare the plant species from the novel with today's image of vegetation, 13 different species were analyzed. Their existence was proven based on the fieldwork and the environmental factors. Tavčar's description of the plant species matches perfectly with today's phytogeographical image. Edelweiss is the only exception because it cannot be proven if Tavčar made it up, or if it really grows on Belgoš because the growth conditions aren't optimal, and those plants were never seen during the fieldwork. The hypothesis that the vegetation from the novel is almost identical to those of today's phytogeographical features can be confirmed. It is interesting how the beech tree is the most common species among the specified vegetation in the novel. The beech tree was mentioned more than 10 times and is therefore the most common tree of the novel and the studied area.

The key question of this thesis was, whether the vegetation used in Tavčar's novel *Autumn Blossoms* matches with the phytogeographical features of the central part of the highlands of Škofja Loka, and the answer is affirmative.

10 VIRI IN LITERATURA

Atlas okolja. ARSO:

http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso (Dostop: 15. 5. 2017).

Robert BRUS, 2012: Drevesne vrste na slovenskem. 2., dopolnjena izdaja. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Jean CHEVALIER, Alain GHEERBRANT, 1995: Slovar simbolov. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Urška ENIKO, 2003: Regionalnogeografske značilnosti Poljanske doline in Žirovske kotline z obrobjem. *Slovenija, ekskurzije Ljubljanskega geografskega društva*. Ur. Drago Kladnik. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 47–60.

Matej GABROVEC, 1998: Cerkljansko, Škofjeloško, Polhograjsko in Rovtarsko hribovje. *Slovenija – pokrajine in ljudje*. Ur. Drago Perko, Milan Orožen Adamič. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Miran HLADNIK, 2008: Cvetje v jeseni. *Zbornik SSJLK*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 69–77. Tudi na spletu.

Miran HLADNIK, 2012: Prostor v slovenskih literarnovednih študijah: kritične izdaje klasikov. *Slavistična revija* 60/3. 271–282. Tudi na spletu.

Miran HLADNIK, 1990: Slovenska kmečka povest. Ljubljana: Prešernova družba.

Svetozar ILEŠIČ, 1938: Škofjeloško hribovje: Geografski opis Poljanske in Selške doline. *Geografski vestnik* 14. 48–98. Tudi na spletu.

Leska. Gozd in gozdarstvo: <https://www.gozd-les.com/slovenski-gozdovi/grmovnice/leska> (Dostop: 7. 7. 2017).

Wolfgang LIPPERT, 1990: Alpsko cvetje. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Franc LOVRENČAK, 2003: Osnove biogeografije. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.

Lojze MARINČEK, Andraž ČARNI, 2002: Komentar k vegetacijski karti gozdnih združb Slovenije v merilu 1 : 400 000. Ljubljana: založba ZRC, Biološki inštitut Jovana Hadžija ZRC SAZU.

Darko OGRIN, 1996: Podnebni tipi v Sloveniji. *Geografski vestnik* 68. 39–56. Tudi na spletu.

Osnovna geološka karta SFRJ. List Kranj. 1974. 1: 100 000. Beograd, Zvezni geološki zavod.

Urška PERENIČ, Miran HLADNIK, 2015: Jože Čampa (1893, Strmica na Blokah – 1989, Ljubljana), Na mrtvi straži: Roman z Bloške planote. Spremnna beseda.

France PLANININA, 1962: Poljanska in Selška dolina. Ljubljana: Mladinska knjiga.

France PLANINA, 1972: Škofja Loka s Poljansko in Selško dolino. Škofja Loka: Odbor za prosalvo tisočletnice Loke.

Blaž REPE, 2010: Prepoznavanje osnovnih prsti slovenske klasifikacije. *Dela* 34. 143–166. Tudi na spletu.

Milan ŠIFER, 1974: Poglavitne značilnosti razvoja Škofjeloškega hribovja. *Loški razgledi* 21. 11–23. Tudi na spletu.

Močvirna samoperka. Wikipedija: Prosta enciklopedija. (Dostop: 10. 8. 2017).

Ivan TAVČAR, 1956: Cvetje v jeseni. *Zbrano delo*, 6. Ur. Marja Boršnik. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Ivan TAVČAR, 1953: *Zbrano delo*, 3. Ur. Marja Boršnik. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Vegetacijska karta gozdnih združb Slovenije. 2002. 1 : 400.000. Ljubljana, ZRC Biološki inštitut Jovana Hadžija.

Kazalo slik

Slika 1: Motivika rastlinstva v povezavi z žanrsko oznako.....	5
Slika 2: Besedni oblak petinsemdešetih v povesti najpogostejše rabljenih polnopomenskih besed. ...	10
Slika 3: Besedni oblak tristo petindvajset v povesti najpogostejše rabljenih polnopomenskih besed. ...	11
Slika 4: Motivika rastlinstva po poglavjih.....	11
Slika 5: Besedni oblak najpogostejši besed v sedmem poglavju.....	12
Slika 6: Besedni oblak najpogostejših besed v četrtem poglavju.....	13
Slika 7: Besedni oblak najpogostejših besed v drugem poglavju.....	14
Slika 8: Besedni oblak najpogostejših besed v osmem poglavju.	15
Slika 9: Rastlinstvo razvrščeno v dve skupini.	18
Slika 10: Poskus tipologije rastlinstva.....	Error! Bookmark not defined.
Slika 11: Del zemljevida iz tretje knjige Tavčarjevega Zbranega dela, kamor je umeščeno Cvetje v jeseni.....	23
Slika 12: Gorenja Žetina.....	24
Slika 13: Geološka karta.....	29
Slika 14: Proučevano območje na letalskem posnetku.....	31
Slika 15: Gozdne združbe na preučevanem območju.....	32
Slika 16: Združba bukve in rebrenjače.	33
Slika 17: Bela jelka.....	35
Slika 18: Divja češnja.....	36
Slika 19: Navadna bukev.....	37
Slika 20: Navadna leska.	38
Slika 21: Dlakavi sleč.....	39
Slika 22: Črna murka.....	40
Slika 23: Močvirna samoperka.	41

Kazalo preglednic

Preglednica 1: Omenjene lokacije dogajalnega prostora povesti v osrednjem delu Škofjeloškega hribovja.....	24
--	----

Priloge

Prologa 1: Motivika rastlinstva v povezavi z žanrsko

Preglednica 1: Motivika rastlinstva in delovna folklorna motivika.

Ko se je po travniki otava kosila ... (Tavčar 1956: 9)
Zvečer, ko se je luna prikazala za Goro, sem jo naložila v košek, s katerim smo travo vozili, če smo imeli kravo pri hiši. (Tavčar 1956: 18)
Kosa pa mi v prvih trenutkih ni hotela prav peti in ne dajati pokorščine; brisal sem jo s travo in z oslo sem zvonil po nji. (Tavčar 1956: 31)
Kmalu sem bil v stari vaji; v mogočnih plasteh mi je padala trava in duh sveže zemlje je puhtel od nje . (Tavčar 1956: 31)
Prvi sem prekosil svojo rajdo. Danijel pa je vrgel z jezo koso v travo , da je kar odskočila. (Tavčar 1956: 31)
Zopet smo morali koso v roke vzeti, tisto kratko, široko koso, s katero se klesti resje in druga goščav po gozdu . (Tavčar 1956: 57)
K sekanju me niso pustili, ker pade drevo nerodno, če ni prav sekano; ako se pa nerodno postaviš, te lahko veje padajočega debla , če drugega ne, prav nerodno opraskajo. (Tavčar 1956: 57)
Da se bo pozimi kurilo, smo podrli v bregu pod Kalom deset starih bukev . (Tavčar 1956: 57)
Ko je ležala bukev na zemlji, sem jo pa s krivačem klestil in obsekaval uspešneje od Danijela, ki je najrajši dosti govoril in malo delal. (Tavčar 1956: 57)
Grabljenje hitro teče, godbo pa ti delata lešnikarica in carovec, sedeča v bližini na smreki . (Tavčar 1956: 65)
V Kalarjevo dolino grem in požela bom „ vranje noge “. Za prašiče so pa le dobre. (Tavčar 1956: 65)
Luca se je odpravljala: „ Vranja noga “ se sama ne požanje. (Tavčar 1956: 67)
Travniki so bili pripravi in njivice dobre. (Tavčar 1956: 77)
Dela ne bo imela, samo po travniki bo hodila gori in doli; da pa ji dolgčas preide, bo trgala pokalice in pokala z njimi ob mlado čelo. (Tavčar 1956: 78)
Ta travnik sam je tri tisoč vreden. (Tavčar 1956: 82)
Kadar se prapro t spravlja, zlože jo v veliko butaro, katero s tanko vrvico povežejo. (Tavčar 1956: 83)

Preglednica 2: Motivi rastlinstva v povezavi z domoljubnimi pasusi.

Eno je glavo: Naša zemlja se nam ne sme vzeti in narod slovenski mora stati kot večno **drevo**, kateremu korenine nikdar ne usahnejo! (Tavčar 1956: 96)

Preglednica 3: Motivi rastlinstva in oblikovanje podobe pokrajine.

V senci pod divjim kostanjem . (Tavčar 1956: 7)
Gospa Marica je z belo roko prekladala posode ter nalivala kave, da je silil prijeten duh pod zelene veje . (Tavčar 1956: 7)
Nekaj je pletla, a tu in tam je počivala z belima rokama ter se zagledala v drevesa Lattermannovega drevoreda, na katerega se je nutil lep pogled iz okusnega stanovanja. (Tavčar 1956: 11)
Češnja je glavno drevo in spomladi je krajina povita z belimi venci. (Tavar 1956: 14)
Tudi oreh je tu domačin in sad njegov slovi po vsem pogorju. (Tavčar 1956: 14)
Ko je prišla rahla pomlad, staknili smo vsako ribo v vodi in v gozdu ga skoraj ni bilo gnezda, da bi ga ne zasačilo naše oko, bodisi na zemlji pod grivo, bodisi visoko na veji ob deblu . (Tavčar 1956: 14)
Mehki spomini so me objemali, in ko sem dospel do Tominčevega hrastja pod Lovskim brdom, ni vrag, da bi ne bila zapela vuga! (Tavčar 1956: 15)
Meni pa se je vendar zdelo, da je le bil „stric Matije“, ki prišiva svoje gnezdo na rogovilico pri veji , da mu giblje sapa mladiče v tej zračni zibelki. Ej, škoda, samo enkrat v življenju sem vedel za tako gnezdo, a še to je viselo na tako šibki veji , da nisem mogel do njega! (Tavčar 1956: 15)
Hotel sem sesti pri poti v šumeče resje ter se zagledati v plešasti Blegoš, če me morda še pozna. (Tavčar 1956: 15)
Sedaj sta čepela v resju , podobna kupu nesreče, in meni sta se videla kakor omlačena dva snopa. (Tavčar 1956: 16)
Nekdaj je naše gorovje le o tem govorilo, kako sta se kočar Skalar in gruntar Kalar trgala zaradi male njivice, ki je bila last beračeva, po kateri pa je hotel bogatin vlačiti posekani les iz svojega gozda , ki je ležal ravno nad omenjeno njivico. (Tavčar 1956: 16)
Imel je pa na svoji strani še različne odvetnike, ki so mu denarnico puščali, da je pravda več stala, nego sta bila njivica in gozd skupaj vredna. (Tavčar 1956: 16)
Skrit za grmovjem , je hotel videti, kako sem Kalarja pograbil in ga potisnil čez rob. (Tavčar 1956: 17)
Ko je nekaj časa molčal, je iztegnil koščeno roko ter pokazal na kraj, kjer se je iz zelenega bukovja kazal bel rob na bregu, katerega obrača Blegoš proti Jelovemu brdu. (Tavčar 1956: 17)
Na vse to izgine v bukovje , a povem ti, še trikrat je žival prekrizala pot; vselej je obsedela in si brisala gobček. (Tavčar 1956: 19)
Ko jo pod Malenskim vrhom pripeljem do prvega ovinka v gozdu , pogledam na tratino pod seboj, pa ti jo primaha tam doli rujav in kosmat zajček. (Tavčar 1956: 19)
Hodeč proti temu travniku z gospodarjem nisva mnogo govorila. (Tavčar 1956: 30)
Širno se je razprostiral travnik pred nama. (Tavčar 1956: 30)
Otava je lepo kazala in rožice so cvetele po zeleni tratini , ki se je vlekla skoraj tja do bukovih gozdov zelenega Blegoša. (Tavčar 1965: 30)
Pajki so bili napredli po travi svoje mreže, na njih pa je ležala rosa v srebrnih kapljah. (Tavčar 1956: 30)

Takrat sva se spustila s pota nizdol na senožeti , katere se po bregovih spuščajo do Karlovške doline. Po teh senožetih sva hodila že pred petimi leti in že tedaj sta se jih oklenili najini srci. (Tavčar 1956: 33)
Takoj pod Jalovim brdom izvira Karlovščica v precej močnem tolmunu. V nji se zrcalijo jeseni in nekaj drobnih mecesnov , ker je čista, kakor kristal. (Tavčar 1956: 33)
Obdajalo ga je gosto jelšje in to grmovje je ustvarjalo nekako lopo. V to lopo sva se podala ter sedla na mehko travo . (Tavčar 1956: 33)
Na suhi veji nad vodo je čepel debeloglavec, sivi kačji pastir. (Tavčar 1956: 34)
In prav nič se ne sramujem, povedati vam, da se mi še danes sanja v dolgi noči, kako lovim kobilice po travah ob slapih šumeče Karlovšice! (Tavčar 1956: 34)
Vrgla je ruti v travo , a s tem je bilo sramežljivosti v vsakem oziru zadoščeno. (Tavčar 1956: 35)
Pobegnila sma po senožeti navpik. Pri vaški poti na tratini je ležal Kalar. (Tavčar 1956: 36)
Z macesna pa se je še vedno oglašal strnad: »Čer-čer-čer-čeriii. (Tavčar 1956: 37)
Nato sem še vsakega posebej očevaljal, da ju je zaneslo po bregu, kjer sta lovila svoje kamižolice in lovila z roko tudi po travi , da bi se ujela, kar se jima je končno posrečilo. (Tavčar 1956: 46)
Tako je tekel čas in že so lešniki dozorevali. (Tavčar 1956: 57)
Hodila sva po lepih senožetih pod Koprivnikom kjer rase mnogo leščevja . Tisto leto je bilo rodovitno, zategadelj ni čuda, da sva takoj krenila s pota ter lazila od grma do grma . (Tavčar 1956: 58)
Tekmovala sva, kateri dobi več lešnikov in kateri večjo kobulico. (Tavčar 1956: 58)
Zmagala je Meta, ki je imela oko kakor veverica in tudi ne manjše sposobnosti od veverice, če je bilo treba samca ali kobuljico vpogniti z veje . (Tavčar 1956: 59)
Staknila je kobuljico, ki je štela osem lešnikov . (Tavčar 1956: 59)
»Ali bo mati vesela,« se je bahala Meta, »ko bo videla moje lešnike ! To bo potresve o Božiču!« ko sva se vrnila na pot, je že iskala dva pripravna kamna, s katerimi je trla svoje lešnike . (Tavčar 1956: 59)
Ej, saj bo letos dosti orehov ! (Tavčar 1956: 59)
Prijetna je bila hoja: povsod zeleno bukovje , jelke in smreke . (Tavčar 1956: 59)
Vmes pri tleh so poganjale v velikih šopih hudičele (rododendron) , a ne spominjam se, so-li nosile še kak pozabljen cvet ali ne; pač pa se dobro spominjam, da so po bukvah napravljali velik nemir sivkastomodri brglezi, ki so čekali po debljih gori in doli. (Tavčar 1956: 59)
Pa govori o ljubezni, če je Meta kar meni nič, tebi nič, počepnila na zemljo, stolkla sredi pota prav zadnja dva lešnika in ju s slastjo shrustala s svojimi belimi zobčki. (Tavčar 1956: 60)
Na desno in levo je bil gozd izsekan. (Tavčar 1956: 60)
Zategadelj je rasla tam dolga trava , vmes pa vse polno rdečih jagod . (Tavčar 1956: 60)
Te so bile sicer že vse obrane, ker jih zobljejo ptice in kače; pa se je Meti vendar še posrečilo, da je dobila rastlino , na kateri sta viseli dve rdeči jagodi . Na enem vršičku pa je čepel majhen, bel cvet . (Tavčar 1956: 60)
Z ustnicami je odtrgala jagodo , nato pa brez vsake zadrege meni ponudila šopek. (Tavčar 1956: 60)
Kakor ona, zaužil sem sad, a cvet sem spravil z veliko skrbnostjo v listnico. (Tavčar 1956: 60)
V mestu me bo cvetje spominjalo nate, Meta. (Tavčar 1956: 60)
Nato moraš po gladki travi plezati, dokler ne stakneš druge steze, ki pa te ravnotako slepari, kot prejšnja. (Tavčar 1956: 61)
Ali vzlic temu v svoji skromnosti stotero poplača trudapolno pot, katero si moral prehoditi do tratnate njegove strehe. (Tavčar 1956: 61)
Da bi jo premotil, sem jo pozval, da pojdiva gledat, če bi se dobilo še kaj planinskega cvetja . (Tavčar 1956: 62)
Istotako ni bilo murk , katerih je ob priličnem času prav mnogo. (Tavčar 1956: 62)
Hudičel je bilo vse polno, pa ni bilo cvetja na njih . (Tavčar 1956: 62)
„Tu je pa zvezdica !“ je vzkliknila Meta ter res izbrskala iz goste trave zakasnelo, majhno, zelenkasto planiko , katera se časih dobi na Blegošu; kako leto jih je več, drugo leto pa zopet nobene. (Tavčar 1956: 62)

Po daljšem iskanju sva jih še nekaj staknila v travi in Meta je vse skupaj obdržala za spomin na tisti dan, ko je bila z mano na Blegošu. (Tavčar 1956: 62)
Odvezala se ponižno brisačico ter po travi razvrstila z važnim obrazom, kar sva imela s sabo, za vsakega kos črnega kruha, nekaj suhih češpelj in nekaj orehov . Prinesla je tudi dva kamna, da bi mogla orehe tolči. (Tavčar 1956: 63)
Tolkla sva orehe ter jedla jedra s črnim kruhom, kar je dobro. (Tavčar 1956: 63)
Ozrl sem se na vitko telo, ki je tako naravno počivalo na zeleni trati . (Tavčar 1956: 64)
Sonce je še visoko stalo in skoraj ni bilo se čutiti živali iz gozda . (Tavčar 1956: 65)
Ko sva zapuščala tratino , je izmed pečin hreščila jata skalnih jerebic ter se spustila v nižino, da se je videlo, kakor bi padalo kamenje v dol. Mestoma je bila taka strmina, da sva se, za roko se držeč, spuščala od debla do debla . Tu in tam je zabučal z drevesa divji petelin; čula sva bučanje, a orjaka nama je zakrivalo vejevje . (Tavčar 1956: 65)
Na sedlu je majhna ravnina, na kateri so takrat rasle štiri smreke v štirikotu in do trideset korakov druga od druge . (Tavčar 1956: 65)
Že je tičala za smreko in govorila mi je, da naj se postavim za drugo . Ko sem stal pri svojem deblu , je zaklicala veselo: »Žibedraj!« Podala se je v beg do bližnjega drevesa . Moja pravica je bila leteti po čez. Če sem jo prej ujel, nego se je dotaknila omenjenega bližnjega drevesa , je bil „žiberdaj“ zame dobljen. (Tavčar 1956: 65)
Ostalo pa mu je še toliko senožeti , da je redil kravico v hlevu. (Tavčar 1956: 68)
Nosila mi je veliko ruto, v kateri so bili zaviti orehi , češplje, ocvrt bob in – če se ne motim – celo par klobas. (Tavčar 1956: 71)
To je tratina sredi gozda , odkoder se vidijo štiri cerkve. (Tavčar 1956: 72)
Ko je z vsakim korakom izginil kos domače zemlje, sedaj sleme rojstne hiše, sedaj stolpič na holmu, sedaj teman gozd na Samsonu, sedaj kaj drugega, se mi je odtrgal kos od srca. (Tavčar 1956: 72)
Tedaj je prihitela tolptica drobnih dolgorepk in je sedla na bližnje bukovo drevo . (Tavčar 1956: 73)
Živalice so se z malim telesom obešale po vejicah in kljuvale z listom, kar se je moglo dobiti. (Tavčar 1956: 73)
Opazil sem, ko je snela ruto z glave in jo položila na travo , da je nosila v laseh rumeni glavnik, ki se navadno nosi le ob nedeljah in praznikih. (Tavčar 1956: 73)
V bližini je nekaj belo cvetelo. (Tavčar 1956: 73)
V veliki zadregi je vstala ter viknila: „Tam rastejo Kristusove srajčke .“ Oddaljila se je po tratini , trgala je neko cvetje , o katerem ne vem, ali vedno tako pozno cvete, dokler se ni skrila v bukovju , kjer so prejkotne cvetele tudi „ Kristusove srajčke .“ (Tavčar 1956: 74)
Sedaj pa se je sramovala in se pred menoj skrila v gozd . (Tavčar 1956: 74)
Ko se je vrnila, je imela v rokah velik šop Kristusovih srajčk , — ali oči so ji bile odločno objokane. (Tavčar 1956: 74)
Meta je še vedno stala kot kip „Na Poklonu“ in s prsi, h katerim je pritiskala roko, se ji je svetila bela zvezda Kristusovih srajčk . (Tavčar 1956: 74)
Časih so me ti spomini tako preobdali, da sem vrgel delo v kot, zapustil suhoparno pisarno ter taval okrog Rožnika in po njegovih plešastih gozdovih , jezen na ves svet in predvsem nase, zaljubljenega starca! (Tavčar 1956: 76)

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 15. september 2017

Ana Mestnik